

jaargang 35 - prijs € 5,40 - februari 2004

1

Basisvorming van de baan

Krijgt Bush een
tweede termijn?

We communiceren
steeds meer

Maatschappij & Politiek

vakblad voor maatschappijleer

I N H O U D

3 Basisvorming nu al afgeschreven

Lieke Melkert

7 'Multiculturele samenleving', een verplicht nummer

Marianne Bijkerk

10 Uitbreiding zonder grondwet, toenemende scepsis

Wolter Blankert

13 Presidentsverkiezingen in VS

Jeff Peck

15 Ketenvorming als probleembenadering

Harold Drost

18 Het gebruik van e-mail

Radboud Burgsma

21 Mediamind weer een succes

Chris Meijen

24 Impressies van Tanzania en Oeganda

Geertje van der Plas

R U B R I E K E N

27 Recensie

De opstand der neo-conservatieven

23 Grom

30 NVLM

31 ingezonden

33 Signalementen

Redactioneel

PostScript-illustratie

Menigte, IPP.eps

(Foto: Bert Spiertz)

Het jaar 2004 was nog geen maand jong toen Nederland werd opgeschrikt door het dodelijke schot dat een leerling op zijn docent afvoerde. Tal van deskundigen uiten hun bezorgdheid over de jongeren in het voortgezet onderwijs, in het bijzonder die in het vmbo en dan weer vooral de leerlingenpopulatie van de zwarte vmbo-scholen. De gemoederen waren nog nauwelijks bekoeld, of het rapport van de Commissie Blok deed de vlammen weer hoog op-laaieren. De Tweede Kamer - die toch zelf de commissie had ingesteld om uit te zoeken hoe het met de integratie en het integratiebeleid gesteld was - nam niet eens de tijd om het rapport te lezen; de volksvertegenwoordigers wisten het zeker: de integratie is mislukt, en dat hadden ze blijkbaar graag bevestigd willen zien.

Een leraar doodgeschoten - sommige kranten schreven 'vermoord', maar dat maakt de rechter uit in Nederland -, de integratie mislukt en een prominente wethouder de laan uitgestuurd, niet omdat hij stiekem naar de hoeren gaat, maar dat van de daken schreeuwt, en tussen deze heftige akkoorden klinken de zeurderige tonen van debat over normen en waarden. Zou er nog één politicus zijn die aan het vak maatschappijleer durft te tornen?

De redactie van *M&P* zal ook dit jaar de ontwikkelingen volgen en van commentaar voorzien, maar zij zal vooral docenten blijven inspireren de leerlingen die hun zijn toevertrouwd die kennis en vaardigheden bij te brengen, die hen in staat stelt maatschappelijke problemen en politieke verwickelingen te begrijpen en zich daar een oordeel over te vormen.

Zelf zal de auteur van dit redactioneel daar niet meer bij betrokken zijn. Ruim tien jaar ben ik met veel plezier eind-redacteur van dit blad geweest. Toch neem ik niet echt afscheid van *M&P*, want ik zal zeker blijven lezen wat de deskundige en enthousiaste redacteurs schrijven over de maatschappij, de politiek en natuurlijk over het steeds belangrijker wordende vak maatschappijleer.

Klazien de Vries

Basisvorming nu al afgeschreven

Brugklassers trekken gescheiden op

LIEKE MEIJS

Na de invoering van de tweede fase en het vmbo is nu de basisvorming aan een schoonmaakbeurt toe. Een commissie onder de naam 'Taakgroep vernieuwing basisvorming' werkt sinds oktober 2002 aan een advies over de inhoud van de nieuwe onderbouw. Toen in december 2003 een tussenrapport gepubliceerd werd, maakten veel kranten al melding van een nieuwe omwenteling. Hoewel de politieke besluitvorming erover pas in de loop van 2004 plaatsvindt, weten velen het al zeker: 'de basisvorming wordt afgeschaft.'

Tien jaar geleden had de toenmalige staatssecretaris Wallage een duidelijk idee over wat de basisvorming zou gaan inhouden. Alle leerlingen zouden hetzelfde lespakket van vijftien vakken aangeboden krijgen. Het niveau van het onderwijs zou hierdoor verbeteren, en leerlingen konden hun definitieve schoolkeuze uitstellen. Een tweede kans voor leerlingen die van de basisschool een 'laag' advies gekregen hadden. Heterogene brugklassen waren het meest geschikt om alles uit de leerlingen te halen 'wat erin zat'.

De vraag is echter of het type basisvorming dat Wallage voor ogen had ooit in de praktijk gerealiseerd is. In 1993 werd op veel scholen de basisvorming 'beleidsarm' ingevoerd. Scholen waren niet van plan veel op de kop te zetten als er aan het centraal examen toch niets veranderde. De afsluitende toetsen van de basisvorming van het Cito werden niet serieus genomen. Immers, ook deze toetsen moesten voor leerlingen van alle niveaus geschikt zijn, en iedere leerkracht weet dat zo iets onmogelijk is. Voor vwo-leerlingen werd dat een peulenschil, voor de vbo-leerlingen waren ze veel te moeilijk.

Weliswaar stimuleerde het ministerie met de basisvorming ook de invoering van brede scholengemeenschappen, maar dat leidde niet tot meer heterogene brugklassen. Door de verschillende schooltypen te scheiden per locatie is in feite het idee van een heterogene brugperiode eerder uitgehold dan versterkt. Nog maar 4 procent van de brugklassers zit momenteel in een heterogene brugklas, en bijna de helft van de leerlingen volgt apart vmbo, havo of vwo. De voornaamste kritiek van verschillende kanten op de basisvorming was het overbeladen lesprogramma met vijftien vakken en de versnippering ervan. Men mikte hiermee op 'de gemiddelde leerling', en die bestaat alleen op papier. Voor de vwo-leerling was er te weinig uitdaging en de vbo-leerling kon onmogelijk alle vijftien vakken tot een goed einde brengen. De kritiek luidde het einde van de basisvorming in, die eigenlijk nooit echt ingevoerd was.

Scholen aan zet

In de eerste publicatie van de Taakgroep vernieuwing basisvorming werd de toon al gezet. 'De tijd van wachten op circulaires uit Zoetermeer is voorbij' (werkdocument, p. 4). Het herontwerp basisvorming kan onmogelijk door de overheid worden voorgeschreven, vindt de taakgroep, want iedere school is anders en maakt andere keuzes.

Er kwam een eerste ontwerp voor kerndoelen, dat slechts in grove schetsen beschrijft wat leerlingen in zeven leergebieden moeten kennen en kunnen, waardoor de school nog veel zelf kan bepalen. Of de school de lesstof in afzonderlijke vakken aanbiedt of deze gaat clusteren in leergebieden, maakt de school zelf uit. Ook werd het begrip 'scenario's' ingevoerd. Iedere school kan naar eigen inzicht haar vernieuwingstraject vorm geven, uiteenlopend van 'we blijven dicht op het bestaande' (scenario 1) tot 'alles gaat op de schop' (scenario 4).

Nieuw aan deze vernieuwingsoperatie is ook de aanpak van de Taakgroep vernieuwing basisvorming: een eerste opzet wordt aan scholen voorgelegd, voordat het definitieve advies (in juni 2004) naar het ministerie gaat.

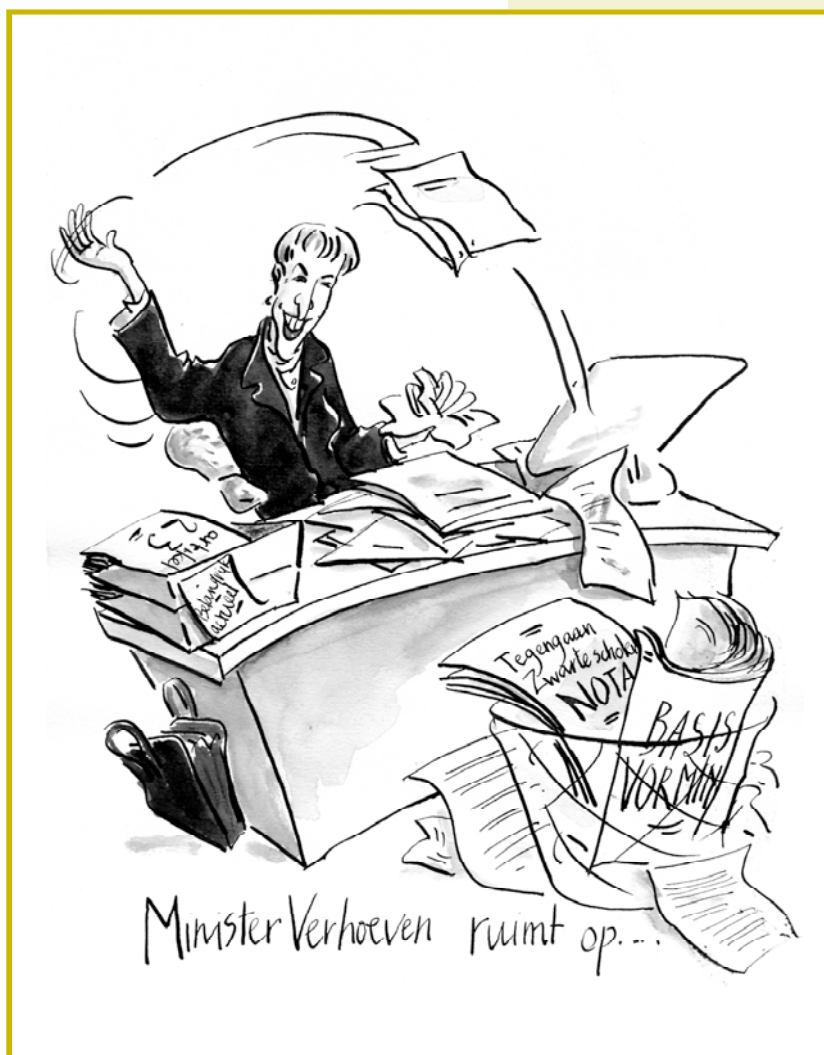
In de tussenrapportage die de taakgroep onlangs uitbracht, wordt verslag gedaan van de reacties van het onderwijsveld op het eerste concept van de plannen, zoals verwoord in het werkdocument van de taakgroep.

Er werden 120 scholen geraadpleegd en daarbinnen allerlei geledingen: leerlingen, ouders, docenten, mentoren en schoolleidingen. Het Nederlands onderwijsveld gaf ruime steun aan de voorstellen van de taakgroep. Dit wekt weinig verbazing in een klimaat waarin scholen een gruwelijke hekel gekregen hebben aan de regelgeving vanuit Zoetermeer (inmiddels weer Den Haag). Scholen spreken zich uit voor een streven naar meer samenhang en het terugdringen van de versnippering van het onderwijsaanbod, maar hoe ze dat gaan aanpakken verschilt per school. Met name in het vmbo is het draagvlak voor het invoeren van leergebieden het grootst (en daarbinnen voor het leergebied Mens en Maatschappij) maar over het algemeen zijn veel docenten (40 procent) er niet aan toe om hun vak op te laten gaan in een leergebied. De reden daarvoor ligt, zo meldt het tussenrapport, 'deels in het vak zelf, dat te weinig aanknopingspunten zou bieden om onderdeel uit te maken van een leergebied, en deels in het veronderstelde eigen gebrek aan bekwaamheid om in zo'n breed gebied les te geven.'

Afloop?

In de aanloop naar het eindadvies organiseert de taakgroep op 22 januari en 10 februari twee grote conferenties over 'De nieuwe onderbouw'. Daarnaast wil de taakgroep verder onderzoeken welke wegen leiden tot een succesvolle vernieuwing. Een belangrijk onderdeel daarvan is een experiment met nieuwe flexibele leermiddelen die door diverse uitgeverijen ontwikkeld zijn. Voor het leergebied 'Mens en Maatschappij' is een aantal modules gemaakt die scholen gaan uitproberen. Ook realiseert de taakgroep zich dat het niet eenvoudig is scholen aan te sporen hun eigen nieuwe onderbouw te gaan vormgeven. De overheid zal dit nieuwe onderbouwbeleid moeten gaan faciliteren en de regie erover gaan voeren. Hiervoor worden nog nadere voorstellen ontwikkeld.

In het kader de nieuwste versie van de kerndoelen voor het leergebied 'Mens en Maatschappij'. In vergelijking met de eerste versie is een aantal kerndoelen geschrapt en is het aantal tijdvakken dat leerlingen moeten kennen veranderd. Aanvankelijk ging het om 'enkele tijdvakken'. Nu zijn dat er tien geworden, in navolging van de voorstellen van de commissie de Rooij.

Illustratie: Jolet Leenhouts

Mens en Maatschappij

Karakteristiek

In dit leergebied staat de persoonlijke betrokkenheid van leerlingen centraal: op zichzelf, op ontwikkelingen in de wereld en op ontwikkelingen in het verleden. Leerlingen zijn immers degenen die in de toekomst standpunten moeten bepalen en beslissingen nemen over zaken van persoonlijk en algemeen belang. Het gaat daarbij niet alleen om het begrijpen van verschijnselen in de actuele maatschappelijke werkelijkheid (hoe zit het?), maar ook om het waarderen en beoordelen daarvan (wat vind ik ervan?). Het leergebied sluit aan bij de kerndoelen 'Mens en samenleving', 'Ruimte' en 'Tijd' van het leergebied 'Oriëntatie op jezelf en de wereld' in het basisonderwijs.

Leerlingen in de leeftijd van 12-14 jaar breiden hun leefwereld uit, evenals hun persoonlijke betrokkenheid daarbij. Ze doen dat in een wereld die complex is en voortdurend in verandering. Het leergebied 'mens en maatschappij' is erop gericht een kader op te bouwen om die wereld beter te begrijpen. Het geografisch perspectief doet dat vanuit het besef deel uit te maken van gebieden op verschillende schaal: de directe eigen omgeving, Nederland, Europa en de wereld. Het historisch perspectief biedt grip op de wereld vanuit een chronologisch tijdsbesef.

Verwondering over zowel het andere als het eigene is in beide perspectieven een centrale drijfveer. Vragen leren stellen, inlevingsvermogen ontwikkelen en een open, verkennende houding zijn zowel doel als middel.

Het ideaal is dat leerlingen op informatie gebaseerde en beargumenteerde beslissingen leren te nemen als burgers van een cultureel diverse en democratische samenleving, waarin de onderlinge afhankelijkheden - ook op wereldniveau - groot zijn. Ze moeten leren standpunten te bepalen en te onderbouwen met behulp van veelzijdige informatie. In het leergebied 'mens en maatschappij' leren leerlingen dan ook wegwijzen worden in verschillende soorten bronnen en deze gericht te gebruiken. Het internet en andere vormen van digitale bronnen verdienen daarbij een belangrijke plaats vanwege hun complexiteit, hun aantrekkelijkheid voor leerlingen en hun toenemende invloed.

In de kerndoelen van het leergebied 'mens en maatschappij' zijn vooral perspectieven en werkwijzen van de vakken aardrijkskunde en geschiedenis herkenbaar. De leerinhouden kunnen echter op verschillende manieren aan de orde komen: in één integraal leergebied, in de afzonderlijke vakken aardrijkskunde en geschiedenis, in projecten of in mengvormen daarvan. In alle gevallen is het nodig inhouden uit het leergebied in samenhang en in relatie tot elkaar aan te bieden. Daardoor krijgen leerlingen inzicht in de samenhang in hun groter wordende leefwereld. Ze leren om binnen democratische kaders de overeenkomsten en verschillen tus-

*Uit de tussenrapportage van de
Taakgroep vernieuwing basisvorming
'Contouren van de nieuwe
onderbouw', november 2003*

sen mensen te waarderen en te respecteren en dat te uiten in betrokkenheid op zichzelf, elkaar en de omgeving.

Kerdoelen

40. De leerling leert betekenisvolle vragen te stellen over maatschappelijke kwesties en verschijnselen, daarover een beargumenteerd standpunt innemen en verdedigen en daarbij respectvol omgaan met kritiek.
41. De leerling leert een chronologisch-historisch kader van tien tijdvakken gebruiken om gebeurtenissen, ontwikkelingen en personen te plaatsen in hun tijd.
42. De leerling leert een eigentijds geografisch beeld van de eigen omgeving, Nederland, Europa en de wereld gebruiken om verschijnselen en ontwikkelingen te plaatsen in hun omgeving.
43. De leerling leert historische bronnen gebruiken om zich een beeld te vormen of antwoorden te vinden op specifieke vragen.
44. De leerling leert de atlas als informatiebron gebruiken en kaarten te lezen en analyseren om zich te oriënteren, zich een beeld van een gebied te vormen of antwoorden te vinden op specifieke vragen.
45. De leerling leert een eenvoudig onderzoek uit te voeren naar een actueel maatschappelijk verschijnsel en de uitkomsten daarvan te presenteren.
46. De leerling leert in de eigen omgeving effecten te herkennen van keuzes op het gebied van werken en wonen, vrije tijd en recreatie, verkeer en natuur/milieu.
47. De leerling leert over overeenkomsten, verschillen en veranderingen in cultuur en levensbeschouwing in Nederland, leert eigen en andermans leefwijze daarmee in verband te brengen en leert de betekenis voor de samenleving te zien van respect voor elkaars opvattingen en leefwijzen.
48. De leerling leert op hoofdlijnen hoe het Nederlandse politieke bestel als democratie functioneert en leert zien hoe mensen op verschillende manieren bij politieke processen betrokken kunnen zijn.
49. De leerling leert over de Europese samenwerking en leert de betekenis van de Europese Unie te begrijpen voor zichzelf, Nederland en de wereld.
50. De leerling leert actuele spanningen en conflicten in de wereld te plaatsen tegen hun achtergrond en leert daarbij over de grote onderlinge afhankelijkheid en de internationale samenwerking in de wereld.
51. De leerling leert over de verdeling van welvaart en armoede over de wereld, hij leert de betekenis daarvan te zien voor de bevolking en het milieu en relaties te leggen met het (eigen) leven in Nederland.

*‘Multiculturele samenleving’,
een verplicht nummer*

Een schone taak voor maatschappijleer

MARIANNE BIJKERK

**Ons vakblad als bron voor
wetenschappelijk onderzoek,
dat maakt nieuwsgierig naar
de uitkomst ervan.
De auteur van dit artikel
studeerde af op een
belangrijk thema dat
nu meer dan ooit
onder vuur ligt.**

Mijn interesse in het onderwijs en de problematiek van de multiculturele samenleving leidde ertoe dat ik tijdens mijn studie ‘maatschappijgeschiedenis’ aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam mijn vakinhoud daarop afstemde, stage liep bij de stichting ‘Islam & Burgerschap’ en het onderwerp voor mijn afstudeeropdracht daarbij uitzocht. Ik wilde het thema onderwijs en multiculturele samenleving combineren in mijn onderzoek. Terugdenkend aan mijn middelbare-schooltijd realiseerde ik me dat ik in die periode maar weinig leerde over Nederland als multiculturele samenleving, en ik ging me afvragen waarom dat zo was. In eerste instantie wilde ik analyseren hoe er binnen het vak geschiedenis vorm en inhoud gegeven wordt aan het thema multiculturele samenleving, maar na analyse van enkele geschiedenisboeken bleek dit niet nuttig te zijn. Geschiedenismethodes behandelen namelijk voornamelijk migratiegeschiedenissen door de eeuwen heen, en stoppen met de bespreking van dit thema na 1945. Deze methodes behandelen veelal dezelfde onderwerpen en verschillen alleen van elkaar in hun woordkeuze. Omdat dit niet was wat ik wilde onderzoeken, verschuof mijn aandacht naar maatschappijleer, mede omdat het aantal etnische groepen toenam,

en discussies over de integratieproblematiek steeds weer oplaaiden, vooral tijdens de opkomst van Fortuyn.

Onderzoek

Mijn onderzoek was gericht op het beantwoorden van de vraag: hoe heeft het thema van de multiculturele samenleving zich precies ontwikkeld binnen het vak maatschappijleer in de periode 1968 - 2002 in Nederland, en welke oorzaken liggen daaraan ten grondslag? In de onderhavige periode doen zich enkele belangrijke maatschappelijke en onderwijskundige veranderingen voor die van invloed zijn (geweest) op de ontwikkeling van het thema binnen het vak. Zo veranderde het overheidsbeleid in deze periode, woedde er een minderhedendebat en werd de tweede fase ingevoerd.

In mijn onderzoek heb ik geprobeerd drie facetten te analyseren die betrekking hebben op het thema multiculturele samenleving binnen maatschappijleer. Ten eerste heb ik in vier steekjaren (1970, 1980, 1990, 2000-2002) allerlei lesmethodes van maatschappijleer onderzocht. De onderzochte methodes betroffen alle niveaus, dat wil zeggen vbo/mavo/vmbo/havo/vwo. Van deze lesmethodes bestudeerde ik die hoofdstukken of paragrafen die handelden over

'multiculturele samenleving', 'cultuur', 'gastarbeiders' of 'buitenlanders'. In de tweede plaats heb ik alle jaargangen van het vakblad voor docenten maatschappijleer (*Politieke & Sociale Vorming* en *Maatschappij & Politiek*) onderzocht vanaf het jaar 1975, en heb hierbij die artikelen geanalyseerd die betrekking hadden op 'de multiculturele samenleving'. Ten

derde heb ik examenprogramma's voor maatschappijleer doorgenomen en geanalyseerd. Daarnaast heb ik de ontwikkeling van het integratiebeleid en het minderhedendebat in deze periode gevolgd.

Resultaten

De lesmethodes zijn geanalyseerd aan de hand van kwantitatieve en kwalitatieve criteria die ik zelf ontwikkeld heb, bij gebrek aan een duidelijk theoretisch kader. Verder heb ik gebruik gemaakt van enkele criteria van James Banks uit zijn onderzoek naar multi-etnisch lesmateriaal.¹ In de lesmethodes is duidelijk een ontwikkeling te herkennen. Van 1970 tot 2000 verandert er veel aan het thema in de lesmethodes. In 1970 zijn docenten duidelijk nog zoekende naar een goede vorm en inhoud voor het nieuwe vak. Er wordt in lesmethodes

weinig aandacht besteed aan de begrippen 'cultuur', 'buitenlander', 'gastarbeiders'. Vanaf 1980 verandert dit echter geleidelijk. Naarmate gastarbeiders meer zichtbaar worden in de samenleving en het vak maatschappijleer meer gevestigd wordt als schoolvak gaat het zich inhoudelijk meer richten op de (multiculturele) maatschappij. Begrippen zoals 'vooordeel', 'discriminatie' en 'racisme' komen in deze periode dan ook in alle methodes ter sprake. Vanaf 1990 komt voor het eerst het begrip 'multiculturele samenleving' ter sprake in een lesmethode. Nog steeds komen dan de begrippen 'cultuur', 'vooordeel', 'discriminatie' en 'racisme' uitgebreid aan de orde, maar er is dan ook aandacht voor het begrip 'multiculturele samenleving' in enkele methodes (in een paragraaf van het hoofdstuk over 'cultuur'). Mijn verwachting was dat na de invoering van de tweede fase de lesmethodes zouden worden aangepast en dat het thema uitgebreid behandeld zou worden in elke methode. Die verwachting kwam echter niet uit. Het onderwerp wordt alleen uitgebreid behandeld in lesmethodes voor maatschappijleer-2. In methodes voor maatschappijleer-1 komt het thema vaak niet aan de orde, en dit terwijl maatschappijleer-1 verplicht is voor alle leerlingen en maatschappijleer-2 een keuzevak is. Dit betekent dat leerlingen over zo'n belangrijk onderwerp als de multiculturele samenleving niets leren.

Vakblad

Uit de analyse van het blad *Politieke & Sociale Vorming* (nu *Maatschappij & Politiek*) komt naar voren dat docenten soms niet tevreden waren over de manier waarop bepaalde thema's, waaronder dat van de multiculturele samenleving, behandeld werden. Vanaf 1995 neemt het aantal artikelen

waarin docenten discussiëren over de vraag hoe het thema 'multiculturele samenleving' behandeld zou moeten worden, duidelijk toe. Er is hier een samenhang te zien met veranderingen op het gebied van het overheidsbeleid rond etnische minderheidsgroepen en immigratie.

'multiculturele samenleving'
bekleedt momenteel een veel
te marginale positie
binnen het vak maatschappijleer.

Dit verandert sterk in de periode 1970-2002. Uit mijn onderzoek blijkt dat in de periode dat de overheid haar beleid rond etnische minderheidsgroepen verscherpt en meer eigen verantwoordelijkheid van deze groepen vraagt, de discussie in het vakblad aantrekt en docenten zich afvragen wat de beste manier is om dit thema met leerlingen te behandelen. Dit gebeurt in de periode vlak voor en na de invoering van de tweede fase, als de nieuwe lesmethodes gemaakt en uitgegeven worden. In een aantal van deze methodes wordt het thema goed en uitgebreid behandeld. In de meeste methodes wordt echter te weinig of te onduidelijke informatie over de problematiek van de multiculturele samenleving gegeven. Van de twintig door mij onderzochte lesmethodes is er een uit 1998 voor havo/vwo (*Delphi*) die, naar mijn mening, het thema multiculturele samenleving uitgebreid en op een voor leerlingen begrijpelijke manier behandelt.

Conclusie

Het thema (domein) 'multiculturele samenleving' bekleedt momenteel een veel te marginale positie binnen het vak maatschappijleer. Naar mijn mening wordt er ook na de invoering

van de nieuwe tweede fase in lesmethoden voor maatschappijleer te weinig aandacht aan dit thema besteed. Ik zou ervoor willen pleiten het thema 'multiculturele samenleving' een vast onderdeel te laten zijn van het voor iedereen verplichte vak maatschappijleer-1. In het keuzevak (maatschappijleer-2) zou dan dieper op de stof van dit domein ingegaan kunnen worden.

De reden voor mijn pleidooi is duidelijk: iedere leerling komt in de multiculturele samenleving terecht of maakt daar liever gezegd al deel van uit. Mensen uit verschillende culturen kunnen makkelijker samenleven wanneer ze meer kennis van elkaars cultuur hebben. Door iedere leerling bij het verplichte maatschappijleer-1 kennis over verschillende culturen en over de Nederlandse multiculturele samenleving bij te brengen, kan het onderwijs beter bijdragen aan de ontwikkeling van een echte multiculturele samenleving. Maatschappijleer is bij uitstek een vak om dit te doen; immers, leerlingen leren daar over de maatschappij en die is inmiddels multicultureel. Wat een multiculturele samenleving inhoudt, en hoe leerlingen hierin als toekomstige burgers gaan leven komt niet aan de orde bij het vak geschiedenis (waar ze leren over de geschiedenis van de migratie in Nederland), noch bij aardrijkskunde waar alleen geografische en demografische gegevens behandeld worden). Hier ligt een kans en een taak voor maatschappijleer. ■

¹ Banks, *Multiethnic education theory and practice* (Boston 1981)

De titel van de scriptie luidt:

Ontwikkeling van het thema 'multiculturele samenleving' binnen het vak maatschappijleer van 1968-2002.

Deze is verkrijgbaar bij de UB van de Erasmus Universiteit in Rotterdam.

Uitbreiding zonder grondwet, toenemende scepsis

Toch geen Europees jubelaar

WOLTER BLANKERT

Uitbreiding van de Europese Unie, verkiezingen voor het Europees Parlement en het Nederlands voorzitterschap van 'Europa' zouden Europa in Nederland beter op de kaart moeten zetten. Is dit ijdele hoop?

Het volgende nummer van *Maatschappij & Politiek* zal een themanummer over de Europese Unie (EU) zijn. Toen de redactie dat enige tijd geleden besloot, zat er nog een referendum over de Europese Grondwet in het vat. In *Maatschappij & Politiek* (2003/7) is uit de doeken gedaan dat van die grondwet geen schokkende veranderingen waren te verwachten, en daarom bleef de vraag waar dat referendum eigenlijk over had moeten gaan. Toch blijft een half ei beter dan een lege dop, en nu het dat laatste is geworden, dringt het besef door dat de discussie over de grondwet in ieder geval de belangstelling voor Europa heeft opgekrikt. Daardoor ontstond er een gerede kans dat bij de aanstaande verkiezingen voor het Europees Parlement, waaraan het referendum was gekoppeld, de opkomst boven de 50 procent zou uitkomen. Die goed gefundeerde verwachting is nu de bodem ingeslagen, zodat we blij mogen zijn als het percentage van het kiezersvolk dat de gang naar het stembokje zal wagen boven de 30 procent blijft. Mocht het onder dat percentage duiken, dan bereikt de Europese democratie in Nederland een nieuw historisch dieptepunt.

Uittreden

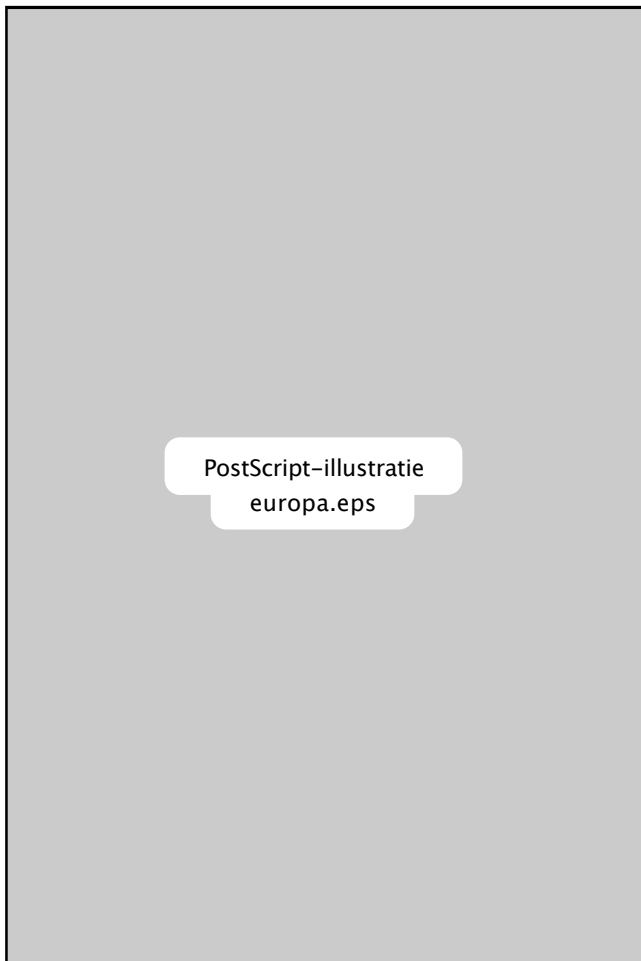
Bestaat niet het gevaar dat de burger Europa moe wordt? Daar wordt niet vanuit gegaan. Het zou net zoiets zijn als de politiek of de maatschappij moe zijn. Van beide vormt de Europese Unie immers een essentieel onderdeel, al wordt dat nog steeds niet volledig onder- en erkend. Serieuze kranten als *NRC Handelsblad* en *de Volkskrant* gunden ruimte aan auteurs die serieus het standpunt uitdroegen dat Nederland beter uit de Europese Unie zou kunnen stappen.

Onweersproken bleven die meningen niet en dat leverde discussie op, in de trant van een leerkracht die via onzinnige stellingen de leerlingen tot stellingname tracht te verleiden. De optie van uittreding behoort tot die onzinnige stellingen. Dwazer dan de afscheiding van de provincie Groningen van Nederland, want dat zou tenminste economisch gewin voor het afgescheiden gewest opleveren. Zoals Groningen de banden met de rest van Nederland onmogelijk van de ene op de andere dag kan slaken, zo is Nederland een onlosmakelijk deel van de Europese Unie geworden. Een juiste behandeling van onze staatsinstellingen erkent dit politieke, maatschappelijke en economische feit. Desondanks worden de instellingen van de Europese Unie en de staatsinrichting van Nederland regelmatig geheel los van elkaar behandeld. Dat is even vreemd als het bestuur van de gemeente los van het reilen en zeilen in Den Haag te bespreken. Bij de behandeling van onze staatsinstellingen zou men moeten erkennen dat 'Brussel' een van onze bestuurslagen is, naast de nationale, provinciale en gemeentelijke niveaus.

Vlechtwerk

Dat dit niet altijd gebeurt, wordt stel

lig veroorzaakt door het feit dat bij de laatste drie bestuursniveaus sprake is van een helder hiërarchische relatie, die goed in één schema valt onder te brengen. Bij onze relatie met Brussel is eerder sprake van een ingewikkeld ogend vlechtwerk. Voor ons economisch reilen en zeilen, voor zover de overheid daar invloed op heeft, is Brussel de hoogste bestuurslaag. Hier heeft de Nederlandse regering deels het karakter gekregen van een provinciaal bestuur-

der, de zetbaas van een hogere macht die niet meer als een lastig insect valt af te schudden. Er zijn twee redenen om 'Brussel' eerder te zien als een macht naast dan boven de nationale overheden - met talrijke onderlinge relaties (vandaar 'vlechtwerk'). In de eerste plaats zijn er nog heel wat beleidsterreinen waarop de nationale overheid de vol-

ledige soevereiniteit bekleedt, of althans weinig met Brussel te maken heeft. In de tweede plaats is er van een hiërarchisch opgebouwd ambtenarenapparaat geen sprake. Het in omvang bescheiden Brussels apparaat staat niet boven de nationale apparaten, en voor de naleving van de Europese regels is Brussel afhankelijk van de nationale opsporingsambtenaren.

Sabotage

Het saboteren van de Europese regels is daardoor in theorie makkelijker dan het verlaten van de Europese Unie, en dat saboteren gebeurt ook zo af en toe. Het mooie van de Europese rechtsstaten is echter dat dit niet wordt geaccepteerd; niet door Brussel (dat spreekt vanzelf), maar als puntje bij paaltje komt ook niet door de nationale overheden.

Nederlandse ministeries hebben jarenlang gedacht de regels voor het Europese Sociaal Fonds - ter bestrijding van werkloosheid door nascholingen - te kunnen saboteren. Toen dit aan de oppervlakte kwam en Brussel zijn geld teruggeiste, pruttelde en spartelde de Nederlandse overheid wel een tijdje, maar zonder de inzet van enig machtsmiddel van Brusselse kant - waarover de Europese Unie overigens niet beschikt - haalde Nederland bakzeil.

Dit onderstreept de speciale relatie tussen de Brusselse bestuurslaag en het bestuursniveau van de nationale overheden. Zij hebben beide hun eigen beleidsterreinen, maar zijn bij het afdwingen van beleid onderling van elkaar afhankelijk. Dat is een wezenlijk verschil tussen de hiërarchische bestuursverhoudingen in de lidstaten. Den Haag kan wel een gemeente onder curatele stellen, maar Brussel kan dat niet bij een land doen, of kon dat althans niet. Volgens een kleine minderheid in de

Europese Unie, waartoe Nederland behoort, geeft het Stabiliteitspact de Europese Commissie deze bevoegdheid wel. In het komende themanummer van *Maatschappij & Politiek* gaan we hier nader op in.

Mijlpalen

Op zich lijkt er alle aanleiding om van een Europees jubeljaar te spreken. In *Maatschappij & Politiek* nummer 8 (2003) zijn de belangrijke mijlpalen in 2004 al aan de orde geweest: uitbreiding met tien nieuwe lidstaten (1 mei), de verkiezingen voor het uitgebreide Europees Parlement (10 juni), de verkiezing van de nieuwe voorzitter Europese Commissie (juni) en het Nederlands voorzitterschap van de Europese Raad en de Raad van Ministers voor zes maanden (1 juli) - reden voor jubel in ten minste Nederland. In dit kader ontplooit de overheid tal van activiteiten die makkelijk aan de aandacht van de lezers kunnen ontsnappen. Om dat te voorkomen, komen we in het volgende nummer van *Maatschappij & Politiek* ook hierop terug.

Eurosceptis

Waarom dan toch die toenemende eurosceptis? Het is het oude liedje van te hoog gespannen, maar niet ingeloste verwachtingen. Het afwijzen van een Europese Grondwet leidde precies vijftig jaar geleden al tot een kater. De Europese Gemeenschap van Kolen en Staal (EGKS) was een succes en de toenmalige zes lidstaten wilden verder gaan. Te ver naar bleek, vandaar de kater. De euro en de uitbreiding hadden misschien genoeg moeten zijn voor de jaren 2002-2004. Met de nieuwe grondwet wilde men er nog een schepje bovenop doen, klaarblijkelijk een schepje te veel. Zo zijn het juist de successen die de eurosceptis voeden. Daarnaast klagen nu de kleinere lid-

staten steen en been dat de grote broers te veel hun zin doordrijven, maar zien daarbij voor het gemak over het hoofd dat dit, gezien de bevolkingsaantallen, met het democratisch principe strookt. Nederland vergeet al te gemakkelijk dat het ondanks het uitgebreide koloniale bezit voor 1950 geen enkele rol speelde in het Europees concert. Economische neergang is voor het Europa-gevoel altijd funest geweest, omdat de beloften van groeiende welvaart niet door de Europese eenheid worden waargemaakt. De jaren waarin dit wel het geval is geweest, zijn dan snel vergeten. De euro is voor velen de zondebok bij het stijgen der prijzen, terwijl die in Nederland zijn veroorzaakt door de onverantwoorde belastingverlaging die tijdens hoogconjunctuur door minister van Financiën, Gerrit Zalm, met steun van zijn collega Willem Vermeend in de nadagen van het Paarse kabinet zijn doorgedreven.

Het is noch de taak, noch de bedoeling van *Maatschappij & Politiek* om eurosceptis te bestrijden. Wie dat gevoel wil koesteren heeft daartoe het volste recht. Met het aanstaande themanummer beoogt de redactie slechts een hulpmiddel bij de behandeling van dit onderwerp in de klas te bieden. Zij hoopt te stimuleren dat docenten en hun leerlingen nog beter worden toegerust om gefundeerde politieke keuzes te maken. ■

Wie mogen er starten?

JEFF PECK

Eind dit jaar kiezen de Amerikanen hun president. Voor MeP zal Jeff Peck de campagne volgen, de kanshebbers portretteren en hun politieke standpunten analyseren. Omdat er taaie misverstanden bestaan over de precieze gang van zaken bij de presidentsverkiezingen en de daaraan voorafgaande verkiezing van kandidaten, licht Jeff Peck die gang alvast toe.

De race om het volgende presidentschap is al zeker twee jaar geleden begonnen. Kandidaten die meenden een kans te hebben, hebben zich toen gemeld bij hun partij. Aan Republikeinse kant waren dat er niet veel, want het was ook toen al zeker dat Bush voor een tweede termijn zou gaan. Wie aan Democratische kant positieve reacties kreeg, is onmiddellijk begonnen teams samen te stellen, die campagnewerkers moeten rekruteren en geld inzamelen. Wie voordat de echte race begint geen garantie heeft voor dertig tot zestig miljoen dollar, nodig om aan de werkelijke race te kunnen beginnen, die kan het wel vergeten. De uiteindelijke Democratische kandidaat zal het moeten opnemen tegen een Bush die in 2000 een recordbedrag uitgaf, en een nieuw record gaat vestigen met een campagnekas waarin nu al tweehonderd miljoen dollar zit.

Primaries

De campagne om het recht te verwerken een van de twee grote partijen als presidentskandidaat te vertegenwoordigen begint in januari van het jaar van de verkiezingen, nu dus. In een serie van verkiezingen per staat, 'primaries' genaamd, worden afgevaardigden gekozen die hun stem voor een kandidaat uitbrengen tijdens de nationale partijconventies in de zomer. De eerste primary is in New Hampshire. Iowa beslist weliswaar eerder, maar Iowa is de enige

staat waarin sprake is van een echte 'caucus', een debat tussen partijleden over de kandidaten, gevolgd door een stemming. Overigens organiseren sommige staten complete verkiezingen ten behoeve van de nominatie van beide partijkandidaten, waarbij elke kiesgerechtigde zich kan uitspreken over de kandidaten van beide partijen, ook dus over de kandidaat van de partij waarop hij zeker niet gaat stemmen! De eerste primaries lijken voor de kandidaten en potentiële financiële supporters goede graadmeters, maar zijn dat vaak niet, omdat bijvoorbeeld het uiterst conservatieve New Hampshire qua electorale diversiteit te veel afwijkt van het nationale beeld.

Conventies

De Republikeinen en Democraten houden in augustus hun nationale conventies. Daar wordt, soms na lange onderhandelingen, na een stemming door die gekozen afgevaardigden de kandidaat aangewezen. Daarna, op de eerste maandag van september begint traditioneel de campagne van deze twee partijkandidaten. Andere, 'third-party' kandidaten, zoals in het recente verleden Ross Perot of Ralph Nader, hoeven zich van dergelijke tradities natuurlijk niks aan te trekken.

Electoral College

Race en verkiezing zijn ingewikkeld: het gaat niet simpelweg om de mees-

te stemmen Amerika-breed, maar om het halen van een meerderheid in de afzonderlijke staten en feitelijk om het halen van een meerderheid in een beperkt aantal specifieke staten. Elke staat beschikt over een vastgesteld aantal zetels voor kiesmannen. Elk van beide presidentskandidaten wijst

gelijk aan het aantal Congresleden van die staat, en dat is de som van twee (het aantal senatoren dat door elke staat wordt afgevaardigd) plus het aantal leden van die staat in het Huis van Afgevaardigden, een aantal dat samenhangt met de omvang van de populatie in die staat. Wie in veel

eentje zonder gevolgen. Omdat alles gericht is op het halen van 270 kiesmannen en je nu eenmaal niet van kust tot kust dagelijks campagne kunt voeren, maken kandidaten berekende en berekenende keuzes.

Soms maakt een kandidaat ook minder berekende keuzes. In 2000 con-

centreerde Gore zich

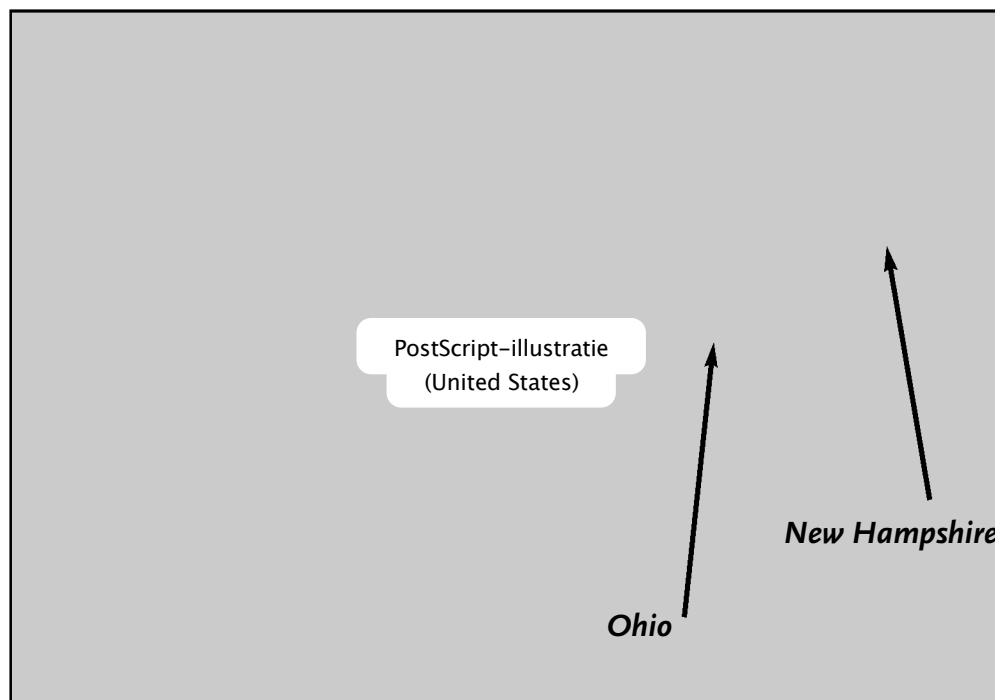
ten koste van Tennessee en Arkansas op Florida, omdat die laatste staat veel meer kiesmanzetels levert.

Gore dacht dat hij het presidentschap op zak zou hebben als hij Florida veroverde, en ging ervan uit dat hij van die andere twee zonder extra campagne er ten

minste eentje op zijn naam zou schrijven: Tennessee was immers zijn thuisstaat en Arkansas die van Clinton, zijn voor-

naamste supporter. We weten hoe dat is afgelopen. Gore leed een bizarre nederlaag in Florida. Zou hij Florida geheel rechts hebben laten liggen in de campagne en daar dik hebben verloren, maar Tennessee en Arkansas met een beetje meer campagne-inspanning allebei op zijn naam hebben geschreven, dan was hij nu president geweest...■

Vertaling: Hans van der Heijde

in elke staat een navenant aantal kiesman-kandidaten aan. Als een kandidaat in een staat meer dan de helft van de stemmen haalt, dan mag hij volgens het beginsel 'winner takes all' alle kiesmanzetels in die staat vullen met zijn eigen kiesmannen, althans in de meeste staten, want sommige staten hanteren uitzonderingsbepalingen. Alle zo gekozen kiesmannen van alle staten tezamen, het 538 zetels tellende 'Electoral College', kiezen de president. Om zichzelf president te kunnen noemen heeft een kandidaat dus 270 kiesmannen nodig. Die kun je rekenkundig gesproken halen in de elf grootste staten, maar totnogtoe mag dat electoraal als een praktische onmogelijkheid worden beschouwd. Het aantal kiesmanzetels per staat is

kleine staatjes de meerderheid verovert, profiteert extra van die twee kiesmannen van het eerste deel van de som. Daardoor kun je winnen met een minderheid van het totaal aantal uitgebrachte stemmen van de kiezers! En dat kan niet alleen, het gebeurt ook. De huidige Bush is gekozen met een minderheid van stemmen van de kiezers.

Rekenen

Die tussenstap van de kiesmannen, tussen kiezer en te kiezen president, is zo'n uitvinding uit de tijd dat de massa nog de 'mob' heette en 'mob rule' als het ergste werd beschouwd wat een natie kon overkomen. Feitelijk vormen kiesmannen al meer dan een eeuw niet meer dan een rekenkundige tussenstap, maar niet

Met een kluitje in het riet

HAROLD DROST

De aanpak van probleemjongeren mag vooral de laatste tijd op voldoende aandacht in de verschillende gremia rekenen. Voor de benadering van de problematiek worden meerdere oplossingen aangedragen. Ketenvorming is daar een van.

Hoe komt het toch dat er zo veel klachten zijn over het functioneren van hulpverleningsinstanties, onderwijsinstellingen, politie, justitie en arbeidsvoorziening wanneer het probleemjongeren betreft?

Probleemjongeren worden vaak van het kastje naar de muur gestuurd. Waarom slagen organisaties maar zeer matig in hun werk? Zo wordt slechts 15 procent van de jeugd met problemen door deze instanties adequaat naar volwassenheid geloodst. Wat probeert men daaraan te doen? Is ketenvorming daarbij misschien het ei van Columbus?

Ketenvorming

Doel van preventief jeugdbeleid is: 'alle jongeren in gemeenten kansen en mogelijkheden bieden om een ononderbroken ontwikkelingslijn door te maken.' De kerndoelen hierbij zijn ontwikkeling, participatie en veiligheid. Ontwikkeling betreft het verkrijgen van een positie in de samenleving, een onderwijskwalificatie die goed is voor een baan op de arbeidsmarkt en het verwerven van sociale en emotionele vaardigheden. Participatie betekent dat jongeren actief deelnemen aan maatschappelijke

activiteiten waarbij ze gestimuleerd worden door volwassenen die hen als gelijkwaardigen behandelen.

Preventieve maatregelen van instellingen, gemeente en bedrijfsleven zullen zo veel mogelijk een curatieve en repressieve aanpak moeten voorkomen. Gemeenten hebben hier een grote verantwoordelijkheid, zoals bij het toekennen van subsidies aan op preventie gerichte instellingen, bij het scheppen van vermaaksmogelijkheden voor jongeren, of het consequent handhaven van het leerplichtbeleid. Inzake preventief jeugdbeleid kan de gemeente het best de regie voeren.

Inmiddels is 'ketenvorming' een begrip geworden in Nederland. Op veel plaatsen probeert men op diverse beleidsgebieden dit principe toe te passen. Het gaat hier om een specifieke vorm van interorganisatorische samenwerking. Ketens verbinden de handelingen van mensen binnen organisaties die samen iets kunnen betekenen voor de cliënt. Doel is de sluitende aanpak van handelingen die de cliënt nodig heeft of wenst. Cliënten hebben vaak te maken met meerdere instanties die hun werk niet op elkaar hebben afgestemd, waardoor activiteiten dubbel of juist helemaal niet kunnen worden uitge-

PostScript-illustratie
scate-types.eps

voerd of zelfs tegenstrijdig zijn. Het resultaat is vergaande ondoelmatigheid. Ketens moeten verantwoordelijkheden die over autonome organisaties versnipperd zijn tot een sluitend en werkend geheel verbinden.

Gemeenten

Voor bijna elk probleem bestaat er in Nederland een instantie, zegt men wel eens gekscherend. Vrijwel al die instellingen werken met overheids-

pen op een gestoorde ontwikkeling. Pas in de laatste decennia zijn gemeenten een eigen beleid gaan ontwikkelen daar waar 'vroeger' de rijksoverheid en/of de provincie het beleid voorschreef. Aanvankelijk ontbrak echt eigen beleid. Subsidieaanvragen werden op hun merites als afzonderlijke items beoordeeld. Mede door de groeiende onvrede over instanties zijn gemeenteraden en wethouders zich de laat-

heidszorg (GGZ), Maatschappelijk Werk en andere hulpverleningsinstanties, bij jongeren met een meervoudige problematiek niet voldoende kracht te hebben om de problemen integraal aan te pakken. Vaak zijn onderwijs, politie, justitie en arbeidsvoorziening als partners in de mogelijke oplossing van de gesignaleerde problemen onontbeerlijk.

Vergadercultuur

Jos, de wijkcoördinator van het sociaal cultureel werk in de Bloemenwijk, verbijst zich. Aan tafel zitten vertegenwoordigers van maar liefst 27 instellingen uit de gemeente. De wethouder van Onderwijs, Cultuur, Sport en Welzijn zit de vergadering voor. Jos ziet alweer een nieuwe beleidsnotitie voorbijkomen. Mooie woorden, fraaie zinnen en quasi wetenschappelijke frasen passeren de revue. Vanuit het onderwijs wordt weer gemekkerd: 'waar staat onze rol vermeld? Het onderwijs is toch de vindplaats voor probleemjongeren? En weten jullie wel wat wij allemaal doen voor onze leerlingen?' De directeur van de basisschool die aan het woord is heeft het er warm van gekregen en zit er met een rood hoofd bij. Opnieuw ergernis. De algemeen directeur van het Maatschappelijk Werk uit de stad wil elke bladzijde doornemen, tot op 'punten en komma's'. Dat gaat de wethouder te ver, hij kapt af. Een leidinggevende van de GGZ zeurt erover dat zijn projecten niet in de nota worden genoemd. Jos windt zich steeds meer op en als hij aan de beurt is om zijn zegje te doen, ontploft hij bijna: 'Schitterend zo'n notitie met prachtige visies, doelstellingen en organisationschema's. Nuttig en vast heel zinvol, alleen vind ik er niet in terug om wie het nu eigenlijk gaat. Om de jongere toch?! Daar wordt in de nota geen woord aan vuil gemaakt, be-

geld, op lokaal niveau met gemeentesubsidie, en ieder op zijn eigen terrein met specifieke deskundigheden à la het medisch model: voor elk cluster ziekten een specialist. Gemeenten zijn in het kader van het preventief jeugdbeleid verantwoordelijk voor jeugdigen van 0 tot 27 jaar. Zij dragen zorg voor het creëren van kansen, ontwikkelingsmogelijkheden en het voorkomen van achterstanden voor alle jeugdigen in de gemeente. Dat wil ook zeggen dat gemeenten gehouden zijn maatregelen te nemen behoeve van jeugdigen die door bepaalde omstandigheden risico lo-

ste jaren ervan bewust geworden dat er met betrekking tot onder meer het preventief jeugdbeleid een veel meer samenhangend beleid moest worden gevoerd. Ook de instellingen zijn tot die conclusie gekomen. Hier en daar ontstaan er samenwerkingsverbanden tussen de instellingen die in een aantal gevallen tot een gezamenlijk uitvoeringsorgaan, zoals een Opvoedingswinkel, leiden. In dergelijke winkels kunnen ouders, professionele opvoeders met vragen en problemen terecht. Toch blijken deze samenwerkingsverbanden, van doorgaans deelnemers uit de Geestelijke Gezond-

halve dan dat er wordt gesproken over de *categorie* jongeren voor wie het beleid bedoeld is. In de afgelopen twee en een half jaar is dit nu de vijfde nota. Gaan we nu eindelijk eens tot actie over om te voorkomen dat de genoemde harde kern probleemjongeren steeds meer problemen krijgt? Wij komen in de Bloemenwijk dagelijks schrijnende gevallen tegen, we zitten vaak met de handen in het haar. Alleen als we met alle organisaties die een bijdrage kunnen leveren de handen ineen slaan, slagen we erin voor deze jongeren en hun ouders iets nuttigs te doen.' Jos eindigt zijn verhaal met: 'Ik kan er niets aan doen, maar ik moet een noodkreet slaken: wat zitten we hier nu toch onze tijd te verspillen, terwijl de oplossing om deze jongeren te helpen toch zo eenvoudig is.

Simpel

Al die vragende blikken nodigen Jos uit om zijn plan van aanpak voor te leggen. De wethouder, ook nieuwsgierig, geeft hem daarvoor de gelegenheid. 'Als we echt onze jongeren centraal stellen, dan moeten we onze deskundigheid inbrengen om hun problemen op te lossen. Om te beginnen stel ik voor dat elke organisatie een van zijn beste allrounders een dagdeel vrij maakt. Deze professional overlegt ééns per week met collega's van andere hulpverleningsinstanties, politie, justitie, onderwijs en arbeidsvoorziening. Dat zijn allemaal uitvoerders! Ze bespreken problemen die met of bij individuele of groepen jongeren door een van hen of collega's in het veld worden gesignaleerd. Elke week stellen zij een prioriteitenlijst op met gevallen waar hulp het meest urgent lijkt te zijn om grotere problemen te voorkomen. Korte analyses en diagnoses stellen. Vervolgens formeert zich rond een of

meer probleemjongeren als het ware een team van deskundigen die in staat mogen worden geacht de problemen op te lossen of sterk te verminderen. Deze instellingen vormen een keten, waarvan één vertegenwoordiger, als een soort casemanager, verantwoordelijk is om het hele gefaseerde behandelingsproces in de gaten te houden en ervoor te zorgen dat de uitvoering volgens de gemaakte afspraken verloopt. Per probleemjongere kan een andere keten van instellingen worden gevormd, afhankelijk van de problemen die zijn of dreigen te ontstaan en afhankelijk van wie kan helpen. In nauw overleg met de jongere - die er wel gemotiveerd achter dient te staan - wordt een actieplan opgesteld en gaat een beperkt aantal instellingswerkers niet tegelijk, maar stapsgewijs tot handelen over. Er moet één vertrouwensfiguur zijn (casemanager) die de jongere (en zijn ouders en gezin) begeleidt, de acties coördineert en op elkaar afstemt', aldus Jos.

Op deze wijze wil Jos de instellingen ervaringen met 'ketenvorming' laten opdoen: het vanuit de verschillende kerntaken pragmatisch met deskundigheden omgaan en het daarbij voorkomen van overlap en territoriumstrijd. 'En als we werkelijk het belang van het kind, de jongere en de groep jongeren centraal stellen, moeten we toch in staat zijn op creatieve wijze van overheidswege of vanuit de instellingen opgelegde beperkingen te omzeilen. Laten we beginnen jongeren te ondersteunen, kijken wat het ons oplevert, ervaring opdoen en bezien in hoeverre dat strookt met de visies en doelstellingen uit de notities.' Natuurlijk zal deze aanpak vooral in stadswijken vorm moeten krijgen.

Hype?

Is ketenvorming de zoveelste hype om problemen van jeugdigen te voorkomen? Wat we kunnen vaststellen is dat de ketenvorming in onze samenleving een belangrijk principe wordt om problemen integraal proberen op te lossen. De jongere en zijn omgeving zijn maatgevend voor de hulp en ondersteuning die worden geboden, waarbij het niet alleen om vraaggerichte, maar ook om aanbodgerichte hulp gaat. Instellingen kunnen door hun deskundigheid die hulp en ondersteuning aanbieden en zo op specifieke wensen inspelen en in overleg met de betrokken jongere tot een actie- en behandelplan door 'de keten' komen. De komende vijf tot tien jaar zullen uitwijzen of het succes heeft. Het is en blijft voor betrokken organisaties een tijdrovende worsteling. Kan het zo eenvoudig als Jos het zich voorstelt? ■

Zie ook Maatschappij & Politiek 2002/3

Het gebruik van e-mail

RADBOUD BURGSMa

Nederland schijnt massaal in gesprek te zijn. Met de komst van geavanceerdere communicatiemiddelen lijken velen elkaar steeds meer te willen vertellen. In dit artikel wordt het fenomeen e-mail onder de loep genomen.

'Waar ben je? Ik zit ergens tussen Meppel en Zwolle. Hoe laat ik aankom? Ik denk rond half vijf. Hoezo? Wat ga jij dan doen? Oh leuk!' Voor wie regelmatig met de trein reist, zijn dergelijke gesprekken bekend en deze worden door menig toehoorder bestempeld als een uit verveling geboren tijdverdrijf, een belletje om niets. De mobiele telefoon heeft dit alles mogelijk gemaakt. Wie een mobiele telefoon heeft, kan bij een beetje landelijke dekking, voldoende 'sappen' in de accu en toereikend beltegoed overal bellen of gebeld worden. Het is dan ook logisch dat er meer communicatie is. De nieuwe media maken het allemaal mogelijk: mobiele telefoon, MSN, chatten, nieuwsgroepen en e-mail zijn verschillende middelen om te communiceren, en al die mogelijkheden tot communicatie hebben een grote invloed op ons gedrag. Er wordt wat afgecommuniceerd, maar heeft het wel enig nut?

Internet

Het internetgebruik in Nederland is in vier jaar tijd verviervoudigd en ruim zes op de tien mensen hebben thuis een computer met internettoegang, aldus het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Volgens het derde *Global e-Commerce Report* van

opinieonderzoeksbureau NIPO Interactive (9 december 2003) staat Nederland in de wereldtop van internetgebruikers. In Nieuw-Zeeland 'surft' 75 procent van de bevolking, in Nederland 72 procent en in Denemarken maakt 71 procent gebruik van het internet. Noorwegen en de Verenigde Staten staan op de vierde en vijfde plaats, met respectievelijk 69 en 68 procent van de bevolking. De lijst van de 32 onderzochte landen wordt gesloten door Bulgarije, waar slechts 9 procent van de bevolking van het internet gebruikmaakt.

Maar wanneer in Nederland 72 pro-

cent on line is, is 28 procent dat nog niet. Op basis van de cijfers van het CBS hebben twee op de vijf leerlingen thuis geen beschikking over een computer. Dit laatste is zeker iets om over na te denken. Een school zou op basis van de statistieken voorlopig altijd binnen en buiten de lestijden gratis voorzieningen moeten aanbieden aan hen die dat thuis niet hebben, Wordt immers vanuit de overheid, en daarmee vanuit het onderwijs, niet verwacht dat leerlingen allerlei producten digitaal verwerken dan wel aanleveren?

PostScript-illustratie
chatten.eps

Persoonlijke ervaring

Ik maak dagelijks gebruik van het internet. Mijn afhankelijkheid van dit medium werd me door het falen van mijn provider plotsklaps duidelijk. Ik zag mezelf al bij de 'A.I'. ('Anonieme Internetverslaafden'): 'Mijn naam is Radboud en ik ben verslaafd.' Door een kink in de kabel was ik maar liefst drie dagen verstoken van het 'World Wide Web', de nieuwsgroepen, de 'communities', MSN en, misschien wel het belangrijkste, mijn e-mail. Een ietwat onwennig gevoel be kroop me. Ik kan niet on line en nu mis ik.. Gelukkig bood de webmail via school uitkomst. Bijna elke provider biedt de mogelijkheid om de inhoud van je postvakje on line te bekijken, zonder gebruik van Outlook of een ander e-mailprogramma. Een handigheidje waar leerlingen overigens al veel gebruik van maken is een zogenaamde 'hotmail-account', een gratis e-mailvoorziening van Microsoft. Thuis of op school wordt iets gemaakt en vervolgens wordt het werkje naar het eigen hotmail-adres gestuurd. Overal waar nu een computer on line kan, is het werkje weer te downloaden. Een andere toepassing waar scholen steeds vaker gebruik van maken is het werken via ELO's (Electronische Leeromgevingen) of VLO's (Virtuele Leeromgevingen). Voorbeelden van ELO's zijn onder andere Brainbox (Blackboard), Koepel en TeleTop. De verschillende vormen van communicatie binnen een ELO geeft een nieuwe dimensie aan het contact tussen de docent en de leerling en leerlingen onderling. In een later nummer van *Maatschappij & Politiek* volgt meer informatie over ELO's.

Verbeterde communicatie

In een studie naar e-mail als ICT-toepassing wordt het boek *Electronic Mail* van Jacob Palme (J. Palme, Electronic Mail, Artech House

Voor de statistieken? Internet wordt volgens het onderzoek vooral gebruikt voor het zoeken naar informatie en voor het verzenden van berichten. Chatten is vooral populair onder 12 tot 17-jarigen. Van hen blijkt bijna 60 procent via de elektronische snelweg te 'babbelen'. Van de internetgebruikers van 65 jaar of ouder blijkt slechts 7 procent te chatten. Winkelen via internet is daarentegen duidelijk minder populair. Ongeveer een kwart van de Nederlanders geeft aan wel eens iets elektronisch te hebben gekocht of besteld. Angst om via internet geld over te boeken is daarvoor waarschijnlijk de belangrijkste reden. De populariteit van het medium loopt op naarmate mensen beter zijn opgeleid. Internet is verreweg het meest populair onder hoogopgeleiden. Ruim 80 procent van de gebruikers heeft een hbo- of universitaire opleiding. Van de mensen met een vbo-opleiding gebruikt slechts één op de drie regelmatig internet. Bijna éénzesde van de mensen met basisonderwijs logt wel eens in - een factor vijf lager dan de hoger opgeleiden. Volgens het CBS internet maandelijks de helft van de vrouwen. Bij mannen ligt dat op tweederde deel. Een extra stimulans voor internetgebruik kan de opkomst van breedbandinternet zijn. Het aantal breedbandgebruikers is in Europa meer dan verdubbeld, blijkt uit recent onderzoek dat door Nielsen/Netratings in acht Europese landen, waaronder Nederland, is verricht. Het aantal klanten met een breedbandverbinding (kabel en ADSL) is met 136 procent toegenomen. Nederland staat qua aantal breedbandgebruikers (800.000 kabel- en 200.000 ADSL-gebruikers) nu op de derde plaats in Europa.

(bron: NRC Handelsblad, 9 december 2003)

PostScript-illustratie
kindernet.eps

Publishers, 1995, ISBN: 0-89006-802-X) als vertrekpunt genomen. In hoeverre een studie naar e-mail interessant kan zijn bewijst wel het volgende. Wist u bijvoorbeeld dat er door e-mail meer wordt gecommuniceerd? Er wordt niet alleen op een andere wijze gecommuniceerd, maar er vindt daadwerkelijk nieuwe communicatie plaats (65 procent). Kennis wordt meer gedeeld binnen eigen studie- en beroepsgroepen als ook door mensen die door tijd of geld eerder niet met elkaar communiceerden. Ook vinden er snellere communicatieprocessen plaats. Meer e-mailcommunicatie blijkt een gunstig effect te hebben op het effectueren van nieuwe ideeën in het kader van productontwikkeling. Daarnaast worden meer problemen opgelost; e-mail kan een oplossingsstrategie zijn, zo weten velen meer dan een. Door de mogelijkheid om een e-mail naar meerdere personen te sturen is de kans op een oplossing groter. Tevens worden door het gebruik van e-mail groepsbijeenkomsten vaker vervangen. Het verzenden van een e-mail is sneller, doelmatiger en kost minder fysieke energie. Bovendien blijkt dat de deelnemers hun deelname beter beheren en controleren. Zo is er meer gelegenheid om voor en tijdens het schrijven na te denken. Een ander feit is dat mensen sneller lezen dan ze spreken. Het blijkt dat ze meer controle hebben over het lezen van e-mail, dan door tijdens bijeenkomsten naar sprekers te luisteren.

Nadelen

Aan e-mail zijn echter ook nadelen verbonden. Zo bestaan er onder andere minder mogelijkheden om 'gesprekspartners' te overtuigen en om druk uit te oefenen. Hierdoor kunnen tijdens het overleg via e-mail verschillende stellingnamen worden ingenomen; stellingnamen die niet tegelij-

kertijd kunnen worden gerealiseerd. Dit heeft weer gevolgen voor het bereiken van overeenstemming of het doorhakken van knopen. Een ander nadeel is dat e-mail voornamelijk niet wordt gebruikt om formele beslissingen kenbaar te maken. E-mail heeft een hoog 'ter kennisgeving'-gehalte. Officiële beslissingen of besluiten worden in bijna alle gevallen nog via 'hard copy' (op papier) doorgegeven en bekrachtigd. Verder kan men ook de gelijkheid van deelnemers bij e-mail als een bezwaar bezien.

Toename communicatie

Palme concludeert dat de tijd die aan communicatie wordt besteed niet evenredig toeneemt, want communiceren met e-mail gaat ongeveer vier maal sneller. Netto wordt circa twee maal zo veel tijd aan communicatie besteed als vóór de invoering van e-mail. Als mogelijke voordelen van de toegenomen communicatie noemt Palme dat: meer mensen worden geïnformeerd en hun ideeën kenbaar maken, bijdragen beter worden bekeken en het risico dat belangrijke zaken worden vergeten afneemt, medewerkers die zich op grotere afstand van elkaar bevinden makkelijker kunnen samenwerken en meer solidariteit bij hun werk aan een gemeenschappelijk doel ervaren, organisaties minder gecentraliseerd kunnen werken - medewerkers hoeven niet fysiek bij elkaar te werken om tot samenwerking te komen en een beter contact met de buitenwereld het eenvoudiger maakt om nieuwe ideeën over te nemen en eigen inzichten te verbreiden. De kans dat de organisatie op basis van achterhaalde ideeën werkt, wordt kleiner.

Bij de tijd

Veel leerlingen maken al volop gebruik van e-mail. Het potentieel van e-mail wordt binnen het onderwijs

echter niet ten volle benut. E-mail is meer dan het via het internet verzenden van een tekst of een plaatje.

E-mail zal door de invoering van Elektronische Leeromgevingen en de toename van internationaliseringprojecten een belangrijke plaats binnen het onderwijs gaan innemen. Het biedt veel voordelen. Maar wees beducht voor de nadelen. Want hoe bedien je meer dan 400 leerlingen individueel per e-mail?

'Geen internet en mobieltjes? Hoe hield je elkaar dan op de hoogte?', vroeg een leerling me.

'Het elkaar van bepaalde zaken op de hoogte brengen was niet altijd nodig. We spraken elkaar gewoon wat minder. Meestal kon de boodschap ook wel even wachten. Mocht het al dringend zijn, dan was er altijd wel een telefooncel in de buurt', was mijn antwoord. Met een blik van ongeloof en verbazing keek de leerling me meelijwekkend aan. 'Hoe oud ben je dan?', vroeg een leerling die me een maand eerder vroeg wat een grammofoonplaat was. 'Waarschijnlijk oud, heel oud!' Je leeftijd wordt tegenwoordig afgemeten aan de stand van de huidige en toen ontbrekende technologieën. ■

Mediamind werd een succes

Wat selecteren we, en wat niet?

CHRIS MEIJEN

Plaats en tijd van handeling:
Mediapark Hilversum,
tijdens de projectdag
'Mediamind' van de Publieke
Omroep, 11 december 2003.
Een leerling belt de voorzitter
van de OR van het Ministerie
van OC&W op en stelt hem
de vragen die leerlingen die
ochtend hebben bedacht.
Het interview duurt iets meer
dan tweehonderd seconden,
maar het moet worden terug-
gebracht naar ongeveer ze-
stig. 'Wat selecteren we?'
vraagt Govert van Brakel van
Radio 1 Nieuws.
Het monteren kan
beginnen.

Mediamind past in het publieke verantwoordingsbeleid van de Publieke Omroep, dat zich richt op het verantwoording afleggen aan de kijkers en luisteraars. Doet de omroep in hun ogen wat beloofd wordt, dat wil zeggen kwaliteitsrijke en toegankelijke programma's maken die pluriformiteit en diversiteit weerspiegelen en die bijdragen aan sociale cohesie? Media-educatie wordt daarmee steeds belangrijker voor de Publieke Omroep. Want aan de ontvangstkant heeft men er recht op te weten welke keuzes gemaakt worden en waarom. Welke selecties maakt een programmamaker of journalist en op grond waarvan? Hoe wordt het nieuwsverhaal verteld? Wie maakt keuzes voor camerastandpunten, licht, locaties, montage en geluid? Wie wordt er wel en wie wordt niet geïnterviewd?

Welke invloed heeft dat op de kijkers en luisteraars?

Mediamind probeert daarvan iets te laten zien aan leerlingen uit het voortgezet onderwijs. Door het kritisch bekijken en beoordelen van bestaande mediaproducten (reflectief) en door zelf (onderdelen van) een programma te maken (productief), leren leerlingen dat wat zij zien, lezen en horen het resultaat is van vele keuzes.

Docentenworkshop

In de Marconizaal van Mediapark Hilversum volgt een zestigtal docenten Nederlands, CKV en maatschappijleer een workshop over de totstandkoming van een aflevering van *Andere Tijden*, waarin de ondergang van de snoepfabrikant en verkoper Jamin wordt belicht. Voor die afleve-

PostScript-illustratie
Dag van de Media 2003 (2).j.eps

PostScript-illustratie
Dag van de Media .eps

ring waren elf mensen geïnterviewd, wat per geïnterviewde ongeveer dertig minuten aan materiaal opleverde. Daarnaast beschikte men over drie uur aan beeldmateriaal over de fabriek en de winkels. In totaal dus zo'n acht uur aan beeldmateriaal. Hoe breng je dat terug tot een documentaire van 25 minuten? Met andere woorden: hoe selecteer je? Ron Dekker, docent maatschappijleer aan het Agnietencollege uit Zwolle heeft al ervaring met Media-mind. 'Vorig jaar ben ik ook met een groepje leerlingen naar deze dag geweest. De leerlingen vinden het hartstikke leuk en interessant, maar ze hebben wel veel moeite met het schrijven van een goeie recensie van een programma, de eis waaraan ze moeten voldoen om een toegangskaartje te bemachtigen. Vaak komen ze niet verder dan een feitelijk verslag van wat ze hebben gezien, en zien ze maar zelden kans dat in een breder perspectief te plaatsen.' Tegen de achtergrond van die vaststelling lijkt het thema van deze dag goed gekozen. Met name de nieuwsvoorziening is geen doorgeefluik van informatie, maar selecteert en bewerkt het geselecteerde materiaal. Wil het eindproduct recht doen aan 'het nieuws', dan

moet de programmamaker zo selecteren en bewerken dat de consument toch in staat is dat in een breder perspectief te plaatsen. Daarbij moet deze zich er tevens van bewust zijn dat er wordt geselecteerd en bewerkt.

'Ik zeg te vaak oké'

Met het probleem van selectie, waar de docenten tijdens de workshop al mee geconfronteerd werden, krijgen leerlingen te maken bij het *Radio 1 Nieuws*. Een groepje van zeven heeft die ochtend al nieuws geselecteerd op de redactie van Radio 1. Daarin zal in ieder geval een item komen over de vermeende chaos bij het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Op de voorpagina van *de Volkskrant* (11 december 2003) staat een artikel dat alle scholieren nauwkeurig hebben moeten lezen. Ze moeten daar nu een korte samenvatting van maken. Ze besluiten de voorzitter van de OR van OC&W te bellen en hem enkele vragen stellen over de uitspraken die de Secretaris-Generaal van OC&W over het departement heeft gedaan.

'Ik zeg te vaak oké tijdens het interview!' zegt Anne Folkertsma een beetje geïrriteerd. 'Dat klopt', zegt Govert van Brakel. 'Wanneer je "oké"

zegt na ieder antwoord van de geïnterviewde, lijkt het net of je het helemaal met hem eens bent, maar dat ben je natuurlijk niet altijd. Maar we monteren het zo dat je geen oké's meer hoort.' Ook de vele 'eh's' van de voorzitter worden geknipt, evenals de slecht lopende zinnen en woorden die er niet toe doen. De leerlingen - en ik trouwens ook - kijken verbaasd toe hoe alles keurig geknipt en geplakt wordt tot een compact 'item'. Uiteindelijk staan er in plaats van de ruim tweehonderd seconden nog maar zestig op de band en kan het interview zo uitgezonden worden die middag. Jammer genoeg gebeurt dat niet. Het is slechts oefenen in selecteren. Govert van Brakel geeft nog aan dat selecteren niet mag betekenen dat je de geïnterviewde niet in zijn waarde laat of zijn boodschap aantast: 'Je gaat geen uitspraken knippen, waarvan je weet dat de geïnterviewde die erg belangrijk vindt. Knippen mag en moet zelfs, maar de boodschap moet overeind blijven.'

Herkenning

De leerlingen mogen niet zelf kiezen welke workshops ze die dag volgen. Dat lijkt maar goed ook, want anders zou iedereen naar de afdeling van BNN zijn gegaan, voor de meiden van *Neuken doe je zo* en *Lijst o*. Het workshopaanbod bevatte de volgende onderdelen: nieuwsitem maken; scenario- schrijven voor Dunya en Desie; videoreportage opnemen en monteren; televisie-interview maken en monteren; clips en jingles maken; radio-interview opnemen en monteren en een film samenstellen en op internet plaatsen. Het grootste deel van de dag zijn de leerlingen actief in de workshops. Daarna werd de dag afgesloten met een forum onder leiding van Harm Edens over het thema: 'Wat willen jongeren zien op TV?' Of eigenlijk:

‘Wat willen jongeren niet zien op TV?’

Veel interessants levert dat niet op. De meeste van de leerlingen zijn te moe of te zeer onder de indruk van de dag om iets anders te vinden dan de forumleden. Leuk om te zien is dat veel leerlingen in de workshops aspecten uit het maatschappijleerdo-
mein massamedia hebben herkend, zoals de verschillen tussen het ‘lichte’ nieuws (kat wordt uit boom gered) en ‘zwaar’ nieuws (chaos op ministerie van OC&W), of de selectiecriteria ‘uitzonderlijk’ en ‘actueel’, dat nieuws eenvoudig uitgelegd moet worden aan het publiek en dat er in het aanbod een zekere afwisseling moet zitten.

De leerlingen vinden het kijke in de keuken van Hilversum zonder uitzondering een fantastische en leerzame ervaring. Vorig jaar waren het er 140, dit jaar bezochten tweehonderd leerlingen de mediadag. En volgend jaar? Marion Oskamp, projectleidster van MediaMind: ‘echt veel groter kan het niet worden, want dan kunnen we de leerlingen niet meer kwijt op deze locatie.’ Volgend jaar komt er in ieder geval weer een MediaMind-dag voor havo/vwo-leerlingen. Misschien wordt in de toekomst ook voor vmbo-leerlingen een dergelijke dag georganiseerd. ■

Voor informatie over Mediamind kan de website geraadpleegd worden: www.omroep.nl/mediamind

Vadermoord

De dood van Van Wieren. Al na de eerste berichten buitelden de zie-je-nou-wel-wetenschappers, geschokte onderwijzensen, zorgelijke wethouders en sussende multiculti’s over elkaar heen. Uit die lawine van reacties wil ik alleen wat momenten stollen die mij troffen. Meer niet, want anders ga ik er als een lijkenpikker mee aan de haal. Zo’n gebeurtenis is immers een in-koppertje voor de cynicus in Grom. Te gemakkelijk.

Men is het erover eens dat de ernstigste ongelukken gebeuren bij het samenvallen van de factoren grote, zwarte school in de stad en kansarme, gewapende, boze probleemjongen met gekrenkte eer. Dat is me niet verras-send, niet smeugig genoeg. Liever zie ik er een Freudiaanse draai aan gege-ven worden, zoals: de jongen heeft een persoonlijke vete opgebouwd tegen degene die zijn lot in handen heeft. De leraar is de poort naar de jongen z’n toekomst, maar tegelijk is hij de wachter aan die poort, de uitsmijter. Hij is uitvoerder in het proces van waardentoedeling in de samenleving, net als ambtenaren van de sociale dienst die ook regelmatig worden beschoten. De barrière tussen jou en schaarse waarden moet je overwinnen, of oprui-men. Doe je dat laatste, dan pleeg je vadermoord.

De vertegenwoordiger van de familie probeerde ‘Nederlands’ te reageren, maar liet zich afschuwelijk in de kaart kijken. Hij verontschuldigde zich niet voor het verdriet, maar voor de schade de betrokkenen aangedaan. De tijd dat hier bij moord de dader nog door schadevergoeding aan de familie be-rechting kon afkopen, noemen we die niet de donkere Middeleeuwen? Een stammencultuur drijft op privaatrecht. Schuld of schaamte, verdriet of schade, deugd of eer, publiek of privaat, die begrippenparen vallen niet te integreren. Het is kiezen of delen.

Grom

Schooltelevisie filmt op locatie

GEERTJE VAN DER PLAS

Schooltv zendt vanaf maart drie televisieprogramma's uit over het thema Ontwikkelingssamenwerking. De programma's zijn bestemd voor leerlingen in de bovenbouw havo/vwo. Een cameraploeg van Schooltv reisde af naar Afrika om voor twee programma's opnames te maken: over Aids in Tanzania en Onderwijs in Oeganda.

Het is zes uur rijden naar Dodoma, de eigenlijke hoofdstad van Tanzania. Hier zetelt de regering, al schijnt deze er maar twee maanden per jaar te zitten; de rest van de tijd huist ze in Dar es Salaam, de handelshoofdstad. Onderweg uitgestrekte savannes, met her en der een dorpje of een aantal lemen hutjes bij elkaar. Het is enorm droog; sinds april heeft het niet meer geregend. De akkers met zoete aardappels liggen er stoffig bij. Andere landbouwproducten in deze streek zijn mango en sisal. We passeren enkele fabrieken; ze verwerken tabak, maken keramiek of produceren melk. Groepjes mannen in de schaduw, zouden die niks beters te doen hebben? Een westerse gedachte, zo realiseer ik me. Wat weet ik nou? God weet wat ze allemaal al hebben gedaan vandaag.....

We komen aan in 'Village of Hope', bij het project waar aidsweeskinderen worden behandeld en geprobeerd wordt hen een veilige omgeving te bieden. Tijdens deze reis volgen we Geert Haverkamp die voor

'PharmAccess', een Nederlandse particuliere hulporganisatie, gaat bezien of dit project in aanmerking komt voor toelating tot het zogenaamde 'Clinton-programma' dat eist dat in vijf jaar tijd 400.000 mensen behandeld worden.

Onvoorstelbaar

Na een lunch direct aan de slag. Het is al drie uur en om zes wordt het

donker. Stressserig zijn we: hoeveel kun je van deze mensen vragen? Maar wij moeten met een goed programma thuiskomen. De opnames met de kinderen zijn prachtig. Glimmende oogjes, verbaasde blikken. Maar dit zijn wel veertig kinderen die aids hebben of HIV-besmet zijn. Sommigen zien er ziek uit: blaren, vermoeide ogen. Hun troost is dat ze behandeld wor-

PostScript-illustratie
duo aidswezen.eps

den en dat ze misschien nog tien of zelfs dertig jaar kunnen blijven leven. Er zijn schrijnende verhalen, zoals van een jongen die na de dood van zijn ouders niet meer praatte en niet meer liep. Nu kan hij dat gelukkig wel weer. Een meisje moest bij haar tante gaan wonen na de dood van haar ouders, waar zij in de wc verstopt werd wanneer er bezoek kwam. Wat doet dat met zo'n klein meisje? Wij kunnen ons dat maar moeilijk voorstellen. We komen hier immers maar even een weekje kijken. Wat zie je dan van de werkelijkheid?

Contrast

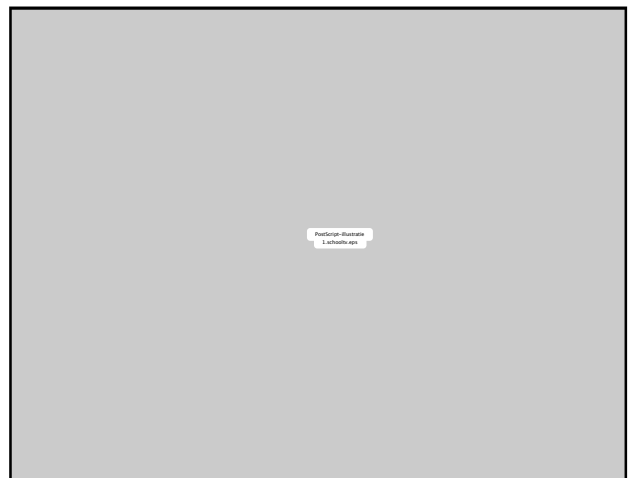
Terug in Dar es Salaam. Geen succesvolle dag vandaag. We hebben vijftien minuten gedraaid, misschien zelfs maar tien. We zouden opnames maken bij een Coca Cola-vestiging omdat die een behandelprogramma voor werknemers is gestart. Maar het hoofd personeelszaken met wie we de afspraak hierover hadden gemaakt, had niet verwacht dat we met een officiële cameraploeg zouden komen. Dus moest er eerst toestemming worden gevraagd. De desbetreffende persoon was niet bereikbaar... dus we moeten nog een keer terug. Dit soort dingen hoort bij filmen in een ontwikkelingsland. Ook lang wachten hoort erbij, zoals we de dag erna ervoeren. Uiteindelijk hebben we twee interviews opgenomen. Het eerste met Dia Timmermans, werkzaam op de Nederlandse ambassade en betrokken bij het opzetten van een aidsprogramma voor het eigen personeel - zowel inheemse als Nederlandse werknemers - van de ambassade. Het tweede interview was met dokter Mattawe, een kinderarts in het Mbili-ziekenhuis, een groot publiek ziekenhuis midden in de stad. Twee totaal verschillende werelden. De ambassade had net zo goed in Den Haag

kunnen staan, want is voorzien van alle faciliteiten en is brandschoon. Het ziekenhuis was geen ziekenhuis zoals wij het kennen: erg oud, smerig, veel wachtende mensen, en het kantoor van de dokter zag eruit alsof er zojuist een bom was ontploft. Indrukwekkende beelden op ons netvlies van een lijkkastenwinkel, bij de ingang van het ziekenhuis. Tamelijk luguber in onze ogen, maar voor Afrikanen blijkbaar logisch en praktisch. We wilden graag in het ziekenhuis filmen, maar dat mislukte. Uiteindelijk is dat later nog wel gelukt. Alleen prattende mensen levert geen goed programma op. Beelden van vrouwen met kinderen maken veel meer indruk.

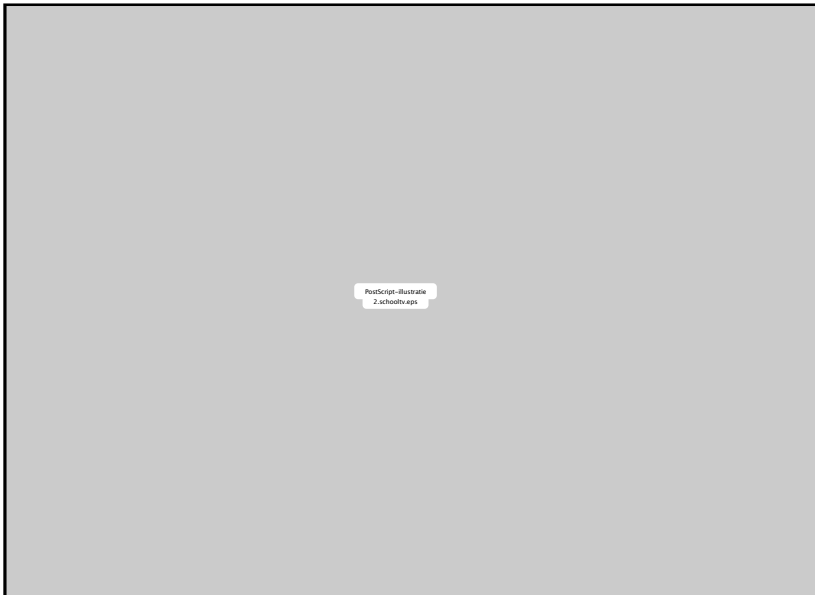
's Avonds discussiëren we over het feit dat er de laatste dertig jaar in Afrika weinig of niks veranderd is, ondanks de miljarden die erin gepompt zijn. Daarom zou het openen van de markten een goede ontwikkeling zijn. Want het is toch absurd om veel ontwikkelingsgeld te geven, maar nog meer uit zo'n land te halen door de subsidies aan onze eigen boeren of door handelsbeperkingen voor andere landen? Of dit de oplossing voor alle problemen is, is moeilijk te zeggen. Maar dat het goed zou zijn om niet alleen hulp te geven is inmiddels wel duidelijk. En dat we trachten om Afrika zich te laten ontwikkelen volgens een kapitalistisch model, naar analogie van ons eigen Nederland, is dat de juiste weg? Het is in elk geval een westerse gedachte. Maar welke alternatieven zijn er die levensvatbaar zijn?

Soedan

Na vijf lange en zeer intensieve dagen zit ons werk in Tanzania er op. We hebben genoeg materiaal, denken we. Op naar Oeganda, een ander land en vooral een heel andere omgeving. Overwegend plattelandslandenschappen. We arriveren in Adjumani, een kleine stad in het noordoosten van Oeganda. Ons tweede programma over Ontwikkelingssamenwerking zal gaan over multilaterale hulp die Nederland geeft, onder andere aan de UNHCR. We zijn vooral geïnteresseerd in onderwijsprojecten die door deze organisatie ondersteund worden, en die willen we in beeld brengen. Joyce, een Keniaanse, is de veldwerker van UNHCR met wie we op pad gaan.

We bezoeken een middelbare school waarop hoofdzakelijk vluchtelingen uit Soedan zitten. In Soedan woedt al jaren een burgeroorlog. We hebben enkele leerlingen geïnterviewd. Sommigen waren erg duidelijk, anderen daarentegen wisten weinig te vertellen. Eén leerling vertelde ons het complete verhaal over zijn vlucht uit Soedan. Wat doet dat met zo iemand, zo vragen we ons af? De leerlingen willen allemaal terug naar Soedan wanneer er vrede is. Ze hopen dat hun situatie daar beter zal zijn dan wat ze hier hebben. Want erg veel is het niet.

Er is geen elektriciteit op de school, en de klaslokalen zijn kaal: er is een bord en er zijn banken. In de bibliotheek zijn de schoolboeken. Leerlingen hebben deze niet zelf. De meeste leerlingen zijn intern. De meisjes zijn ondergebracht in twee gebouwen, ongeveer 150 in elk gebouw. Dat is eigenlijk niet te doen. De jongens slapen met z'n drieën of vieren in één rond lemen hutje met een rieten dak, niet groter dan twee bij twee. Hoe kunnen ze hier wonen? Er past geen stoel in, laat staan een bed. Ze slapen op matrassen en voor de rest leven ze vooral buiten. Wat zouden deze jongeren denken wanneer ze in Nederland zouden rondkijken?

Zouden ze iets van het leven daar weten? De leerlingen krijgen elke dag een lunch van het World Food Program. Ontbijt en avondeten moeten ze zelf maar zien te regelen. Ze nemen acht kilo maïs en wat groenten mee van thuis. Dat wordt bij elkaar gedaan en daar wordt dan door mensen uit het dorp van gekookt. Ook de koks moeten de leerlingen zelf betalen. Verder betalen ze schoolgeld, wel minder dan op andere scholen, maar toch. Als vluchteling zul je weinig inkomsten hebben, al zijn sommige vluchtelingen hier al

tien jaar en hebben ze inmiddels een handeltje opgezet of verdienen ze door het verbouwen van planten iets bij. In elk geval is het genoeg om hun kinderen naar de middelbare school te sturen.

Niet meer dan een basis

Zo nu en dan is er frustratie en irritatie op de set. Over details die voor sommigen van groot belang zijn. 'Die opname moeten we nog een keer doen; dan kom je nu van die kant lopen' zegt de regisseur. 'Maar hebben we dan wel tijd om dat interview nog te houden? Dat moet er wel echt in', aldus de redacteur. Het programma wordt er natuurlijk wel beter

van. Dat we om drie uur 's middags nog steeds niets hebben gegeten en het water op raakt, bevordert de flexibiliteit van mensen ook niet. Bovendien vraagt ook de warmte (boven de 30 graden Celsius) veel van mensen zoals wij die dat niet gewoon zijn. Het is soms heerlijk, maar maakt het er vaak niet makkelijker op.

Het interview met de directeur wordt afgebroken, omdat het vijf uur is, en dan hoor je uit het veld weg te zijn. Dit houdt verband met de (on)veiligheid in het land. We zitten tenslotte in een gebied waar rebellen van the Lord Resistance Army actief zijn. Sinds april is het hier weliswaar rustig, maar het blijft onvoorspelbaar. Altijd bang moeten zijn, wast doet dat met mensen?

We bezoeken ook nog een basisschool die een schrijnend contrast vormt met de scholen voor voortgezet onderwijs. Dit gebouw is mooi, de school is goed georganiseerd. Dat komt doordat basisonderwijs logischerwijs prioriteit heeft en dus ook geld van de Oegandese overheid ontvangt. Voortgezet onderwijs moet door de mensen zelf bekostigd worden. Er is nog een lange weg te gaan. Maar het begin is er. ■

Uitzendgegevens

- Afl. 1 Aids in Tanzania, 8 maart 2004, 9.15 uur
- Afl. 2 Onderwijs in Oeganda, 15 maart 2004, 9.15 uur
- Afl. 3 Milieu in Vietnam, 22 maart 2004, 9.15 uur

Elk programma duurt vijftien minuten.

Op 15 april 2004 worden de drie programma's in één uitzending herhaald van 10.25-11.10 uur.

Alle programma's worden uitgezonden op Nederland 3 (Z@ppelin).

De opstand der neoconservatieven

De ondergang van een wereldorde

HANS VAN DER HEIJDE

Karel van Wolferen,

De ondergang van een wereldorde

Uitgeverij: Contact, Amsterdam,

2003

336 blz.; prijs € 19,90

ISBN 90 254 1880 5.

Waren onze verwachtingen niet hoog gespannen, ook toen de euforie over de val van De Muur en het einde van de Koude Oorlog al een beetje was geluwd? Nog voor het derde millennium intrad, zou een nieuwe wereldorde het licht zien, die haar stabiliteit niet zou ontleenen aan de dreiging van een allesvernietigende kernoorlog, maar aan samenwerking tussen Oost en West en met een leidende rol voor de Verenigde Staten.

Joegoslavië was een domper. Voor de ramp die zich daar voltrok, behoort vooral Europa het boetekleed aan te trekken. Uiteindelijk was het toch vooral het Noord-Amerika van Clinton dat met krachtadig ingrijpen een einde maakte aan het oorlogsgestook van Milosevic. Honderdduizend doden te laat konden we daar nog enige hoop uit peuren: de Verenigde Staten leken na Europa's falen toch maar en tamelijk belangeloos bereid als ordescheppende politieagent op te treden.

Na ruim drie jaar Bush lijken we die hoop wel te kunnen laten varen. Na 9/11, dat voor het Witte Huis niet zozeer de reden als wel de aanleiding lijkt te zijn geweest een kruistocht te ontketenen waarvoor de routekaart al klaar lag, heeft de wereld zich in angstwekkend snel tempo verwijderd van het ideaal van een vreedzame, stabiele wereldorde.

In *De ondergang van een wereldorde*, van NRC-correspondent en hoogleraar Karel van Wolferen, analyseert de auteur hoe de huidige machthebbers in de Verenigde Staten afsteveneren op de ondergang van de wereldorde, zoals we die tot voor kort kenden en wat hen daarbij of daartoe bezielt.

De ondergang geïnventariseerd

Voor wie nog aarzelt om het grote woord 'ondergang' te gebruiken, volgt hier een kleine, lang niet uitputtende inventarisatie. Het is weliswaar gelukt het Taliban-regime in Afghanistan ten val te brengen, maar daarna is dat land direct weer prijsgegeven aan de 'warlords'- nota bene zonder de ogenschijnlijk voornaamste doelstelling, Bin Laden (dood of levend) oppakken, te hebben gerealiseerd. De invasie in Irak, niet op legale, maar naar inmiddels wel duidelijk lijkt, op leugenachtige gronden uitgevoerd, heeft het Midden-Oosten verder gedestabiliseerd. Syrië is de wacht aangezegd. Resultaatgerichte diploma-

Recensie

tie is vervangen door westernretoriek, die 'schurkenstaten' als Noord-Korea zo maar tot paniekreacties kunnen verleiden.

Maar er is meer. Bush en de zijnen hebben tegelijkertijd het gezag van de Verenigde Naties willens en wetens grondig aangetast. Het Atlantisch Bondgenootschap verdient nauwelijks nog die naam, eveneens tengevolge van de opstelling van de Amerikaanse regering. Welke poging dan ook om tot internationale afspraken te komen of gemaakte afspraken na te leven - Kyoto, het internationale strafhof, WTO-regels -, de Verenigde Staten weigeren deel te nemen of blijken lak te hebben aan bestaande regels die niet in hun kraam te pas komen. De binnenlandse politiek kenmerkt zich door manipulatie van de publieke opinie en door opoffering van het algemeen belang ten gunste van dat van een handvol megaondernemingen.

Bush en de 'neocons'

Wie zijn de machthebbers en welke ideeën liggen ten grondslag aan hun Rambopolitiek? Met George W. Bush is Van Wolferen snel klaar: incompetent, onwetend, anti-intellectualistisch, behept met een gemankeerde gewetensfunctie, zonder verantwoordelijkheidsbesef en leugenachtig. Let wel, Van Wolferen beweert dat niet alleen, hij staat dat ook met bewijzen.

Hoe wordt zo'n man in vredesnaam president? Dankzij veel geld, dankzij die gemankeerde gewetensfunctie en vooral dankzij de 'neoconservatieve revolutionairen' die in hem de juiste trekpop zagen om hun programma te realiseren. Hiermee raken we aan de kern van Van Wolferens analyse. Bush is de duivelse consequentie van de opstand der 'neocons'. Neocons, het klinkt als een term afkomstig uit *StarTrek*. Je zou bijna zeggen dat dat geen toeval kan zijn, de overeenkomsten met het idioom van zulke tv-series in aanmerking genomen.

Wie zijn ze? Het betreft mensen als Rove, Cheney, Ashcroft, Rumsfeld, om slechts diegenen te noemen die nu belangrijke regeringsposten innemen. Zoek op Internet onder PNAC, 'Project for a New American Century', naar andere namen en je krijgt een goed beeld van de samenstelling van de veertig rovers van deze bende en hun ideeën. Hun voornaamste doelstellingen zijn: veiligstelling en maximale uitbuiting van alle mogelijkheden - mondiaal gesproken - die de belangen van Amerikaanse reuzenondernemingen kunnen dienen, binnen en buiten de Verenigde Staten alle wettelijke en fiscale beperkingen opheffen of versoepelen die een volledige beheersing van de markt in de weg staan, morele herbewapening tegen het kwaad van... ja, waarvan eigenlijk? Tegen de satan van een moraal van vrijheid, dat vat het wel aardig samen. Het moreel-ideologische uitgangspunt is openlijk manicheïstisch (en daarmee onchristelijk, niettegenstaande alle 'Billy Graham retoriek'): de wereld is het strijdtoneel van de krachten van het licht tegen die van de duisternis.

Zwart of wit

Die tegenstelling kent geen nuances: Bin Laden is een duivel, net als Saddam, of zelfs Clinton. Dat Bush dronken achter het stuur zat en coke snoof of dat Gingrich buitenechtelijke escapades met zijn secretaresse ondernam, kan geen schaduwen werpen op de integriteit van hun strijd voor het goede. Clintons marihuanasigaret en zijn open gulp zijn daarentegen symptomen van zijn totale verdorvenheid. Want wie, zoals Clinton, Schröder of Chirac,

niet honderd procent en kritiekloos vóór hen is, die is tegen hen en moet bestraft worden. Deze laatste bewering is niet gechargeerd. Het is een letterlijke weergave van het standpunt van Bush en zijn regering.

We hadden het kunnen weten. De 'neocons' begonnen al tijdens het presidentschap van Ronald Reagan aan invloed te winnen. Van Bush-I kregen ze ruim baan. Twee ambtstermijnen Clinton hebben hen tegelijkertijd gefrustreerd en geradicaliseerd, en tot het besef gebracht dat zij om hun missie te laten slagen de massamedia moesten beheersen. In Rupert Murdoch en zijn Fox mediagroep vonden ze de juiste medestander. Bijdragen van Jeff Peck aan *M&P* mogen duidelijk gemaakt hebben hoe de 'neocons' hun positie via de massamedia hebben weten te versterken, en zo ze de publieke opinie aan zich hebben weten te onderwerpen.

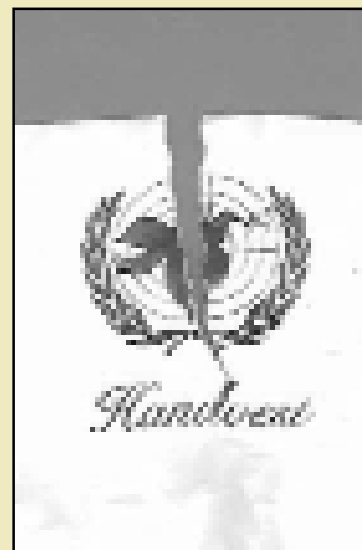
Gloort er hoop?

Kortom, de huidige machthebbers in Washington zijn zetbazen en medebelanghebbenden van (delen van) het grootkapitaal. Op perverse wijze leggen de 'neocons' die belangen uit als behorend tot het domein van het licht. Fel, militant en militair dragen ze de ideologie van democratie en de vrije markt uit. Dat hun streven daar niets mee te maken heeft, toont van Wolferen overtuigend aan. En afgezien van de bankrekeningen van de enkelingen die er hun miljoenen en miljarden mee vergaren, leidt dat streven slechts tot destructie. Dat is zorgelijk, uiterst zorgelijk.

Toch is Van Wolferen niet zonder hoop. De Verenigde Staten waren eerder in de ban van manipulatieve verspreiders van waandenkbeelden, zoals in de dagen van senator Joe McCarthy en zijn heksenjacht. Toen beschikten gelukkig nog genoeg Amerikanen over gezond verstand en moreel besef om die gekte uiteindelijk een halt toe te roepen. Eind van dit jaar zijn er presidentsverkiezingen. Hopelijk lukt het de weldenkende Amerikanen dan al Bush en zijn trawanten te stoppen.

Tot slot een oproep en een vraag: lees dit uitstekende, maar onthutsende boek. En hoe zit het eigenlijk met de Nederlandse 'neocons'? ■

Recensie

NVLM reageert op de plannen voor de tweede fase

In haar brief aan de Tweede Kamer van 4 december 2003 doet de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap een nieuw voorstel voor de invulling van de profielen van de tweede fase na 2007.

De Nederlandse Vereniging van Leraren Maatschappijleer (NVLM) kan zich in grote lijnen vinden in de plannen van de minister. Wij zijn met de minister van mening dat de leerling iets te kiezen moet hebben. We zien het dan ook als een verbetering ten opzichte van de huidige invulling van de tweede fase dat leerlingen zowel in de maatschappij- als in de natuurprofielen tenminste één keuze-profielvak hebben. Juist voor de bèta-profielen kan het een positief effect hebben als ze minder dichtgetimmerd worden dan nu. Tegelijkertijd vinden we het goed dat de profielen in de nieuwe plannen een duidelijk eigen gezicht krijgen.

De NVLM vindt echter dat het gezicht van het profiel Economie en Maatschappij in de plannen van de minister onherkenbaar veranderd is, en niet ten goede. In het voorstel van de minister worden wiskunde AB, economie en management & organisatie verplicht in E&M. Daarnaast kunnen leerlingen dan een profielkeuzevak kiezen uit aardrijkskunde, geschiedenis, maatschappijleer of een moderne vreemde taal.

Deze invulling van het profiel Economie en Maatschappij is volgens de NVLM samen te vatten in één zin: erg veel economie en erg weinig maatschappij. In het voorstel van de minister is het zelfs mogelijk dat een leerling examen doet in het profiel E&M zonder één maatschappijvak.

We verwachten dat veel leerlingen

zullen kiezen voor een sluiproute via C&M. De leerlingen kunnen daar namelijk wel economie kiezen als profielkeuzevak, zonder dat hun hele profiel economisch ingekleurd wordt. Gevolg hiervan kan zijn dat het profiel E&M op veel scholen heel beperkt gekozen zal gaan worden. Volgens de NVLM is er een veel aantrekkelijker en ook logischer opbouw van het profiel E&M mogelijk. Leerlingen moeten in ons voorstel verplicht een economisch én een maatschappijvak doen en kunnen daarnaast zelf kiezen met welk vak ze dit profiel willen completeren. We zullen hieronder twee verschillende uitwerkingen van ons voorstel presenteren.

E&M zou een goede voorbereiding moeten vormen voor opleidingen in

NVLM Bestuur

Arthur Pormes, voorzitter
0346-262888

a.pormes@brokleded.nl

Gerard Ruijs, vice-voorzitter
0297-531268

geruijs@planet.nl

Coen Gelinck,
secretaris 020-6866972

coen@wxs.nl

Tom Stroobach, penningmeester
0320-249481

tstroobach@hotmail.com

Erik Cardinaals,
erikcardinaals@freeler.nl

Eric Jensen,
eric.jensen@planet.nl

Berend-Jan Mulder,
b.j.mulder@efa.nl

Rob van Otterdijk,
r.vanotterdijk@chello.nl

Thérèse Carpay, Adviserend voor
de Tweede Fase problematiek
024-3780508
t.carpay@ils.kun.nl

voorstel minister voor E&M

wiskunde AB
economie
management & organisatie
keuzeprofielvak:
aardrijkskunde
geschiedenis
maatschappijleer 2
een moderne vreemde taal

De NVLM vindt dit de meest optimale invulling van het profiel als we kijken naar de aansluiting van het profiel op de vervolgopleidingen.

Daarnaast hechten we echter ook veel waarde aan de keuzevrijheid voor leerlingen. Vanuit dit uitgangspunt zou in E&M - net als in C&M- gekozen kunnen worden voor twee keuzeprofielvakken. Het plaatje komt er dan zo uit te zien:

voorstel minister voor E&M

wiskunde AB
economie
management & organisatie

keuzeprofielvak:
aardrijkskunde
geschiedenis
maatschappijleer 2
een moderne vreemde taal

In onze alternatieven wordt meer recht gedaan aan de naam van dit profiel: 'economie én maatschappij'. Het voorstel van de minister schiet in dat opzicht tekort. Scholen, leerlingen en docenten zijn er niet bij gebaat dat dit profiel nog slechts zal worden gekozen door een beperkte groep leerlingen die in de derde klas al zeker weet dat ze later economie, bedrijfskunde of een Heao-opleiding willen gaan studeren. E&M moet ons inziens een breed aanbod blijven bieden voor een veel grotere groep leerlingen.

alternatief 1 voor E&M NVLM

wiskunde AB
economie
maatschappijleer 2
keuzeprofielvak:
management & organisatie
aardrijkskunde
geschiedenis
moderne vreemde taal

alternatief 2 voor E&M NVLM

wiskunde AB
economie
maatschappijvak te kiezen uit:
aardrijkskunde
geschiedenis
maatschappijleer 2
keuzeprofielvak:
management & organisatie
maatschappijvak (ak/gs/ml2)
moderne vreemde taal

Ingezonden

economische, sociaal-wetenschappe-

Welke moraalridder maakt dit lesmateriaal?

Jeetje, wat wond ik me op bij het invullen van de normen- en waarden-test in 'Maatschappij en Politiek' nummer 8. Dat doe ik namelijk altijd meteen als ik zo'n test tegen kom. Na drie vragen had ik al door welk antwoord je moet kiezen om voordelig uit de test te komen. Niet à te gendraads zijn, braaf antwoorden wat de juffrouw wil horen, en je hebt net als ik 195 punten.

Mijn score staat voor 'een sterk pakket met normen en waarden dat ik meegekregen heb bij mijn opvoeding...ik kan ervoor zorgen dat we een betere samenleving krijgen!!!!!!' Volg ik bij het invullen iets meer mijn opstandige karakter en kruis ik minder brave antwoorden aan, dan levert die score de vernietigende kritiek op: je normen en waarden dragen niet bij aan een evenwichtige samenleving! Wat wil je bereiken met zo'n test? Testjes vinden mijn leerlingen altijd leuk. Ze vullen ze al in voordat ik er opdracht toe geef en ze zijn reuze benieuwd naar de uitkomst. Hun eigen top vijf van 'waarden die zij belangrijk vinden' is zo'n leuke test. Er komen altijd grote verschillen uit te voorschijn, zeker tussen jongens en meisjes, en dat levert interessante discussies op waar je voor gaat in het leven.

Maar deze normen en waarden test wil helemaal niet open onderzoeken welke normen en waarden leerlingen belangrijk vinden, maar etiketteert ze bij een incorrecte keuze. Althans in de ogen van de moraalridder die deze test gemaakt heeft. Vraag 10 bij-

voorbeeld legt de leerlingen de kwestie voor: Je hoort dat iemand waar je veel om geeft euthanasie wil plegen. Hoe kijk je daar tegen aan? Vul ik het antwoord in: Niemand mag het leven van een ander nemen, ook een arts niet, ...dan krijg ik daar o punten voor!!!!

Als men kijkt naar welke kwesties in de vragen aangesneden worden lopen deze heel sterk uiteen. Ik kom vragen tegen over schoolregels als een pet op hebben, mobiel aan en met brood gooien. Daarover moet je geen discussie aangaan; dat weet iedere docent. Dat zijn simpelweg regels die leerlingen moeten naleven en waar sancties op staan als ze dat niet doen. Hooguit kan een leerlingenaad belachelijke regels ter discussie stellen.

Verder staan er vragen in over zaken

in de relationele sfeer. Je vriend of vriendin heeft een slippertje gemaakt. Wat is je reactie? Hierbij lijkt het me moeilijk om een correcte norm vast te stellen. Maken mensen niet zelf in een relatie uit wat ze wel of niet acceptabel vinden? Tot slot staan er enkele maatschappelijke probleemvelden in, zoals euthanasie en het invoeren van de koopzondag. Maar ik meen toch echt dat we leerlingen bij ons vak maatschappijleer toch juist willen leren dat er verschillende (politieke) standpunten in dit soort van kwesties zijn en niet één correcte norm.

Mijn advies: gooi weg die test. De redactie kan toch zeker wel een betere test vinden en opnemen?

Guusje Boot

Antwoord van de redactie:

Dat de waarden- en normentest die we opnamen in het laatste nummer van de vorige jaargang reactie zou opleveren verbaast ons niet. Ook binnen de redactie was dat het geval, en we nodigden de lezer(s) mede daarom uit om te reageren. Zowel de waarden- en normentest als de ingezonden brief zijn voor de redactie aanleiding om tegen de achtergrond van de bij tijd en wijle terugkerende maatschappelijke discussie over waarden en normen binnenkort een themanummer aan deze materie te wijden. Wordt vervolgd dus. ■

Oproep

Docenten die het vak maatschappijleer in de Engelse taal (willen) verzorgen, worden geconfronteerd met het gebrek aan goed Engelstalig materiaal; het ontbreekt dikwijls aan geschikte lectuur. Engelstalige methoden die beschikbaar zijn, worden geschreven voor het eerste jaar Sociologie of Mediastudies aan de universiteit. Dit materiaal bevat geen verwerkingsopdrachten op het niveau van een 16-jarige vwo'er en Engelstalige boeken dekken eindtermen van maatschappijleer niet. Maatschappijleer is met name op de Nederlandse situatie gericht en daarover is in deze boeken niets terug te vinden. Een aantal docenten heeft zelf al een reader met een selectie uit de Engelse literatuur samengesteld. Deze exercitie is echter een tijdrovende aangelegenheid.

Docent maatschappijleer Ragnar Bogaert zou graag willen komen tot een vertaling van een bestaande Nederlandse methode. Hij heeft een uitgeverij benaderd, maar die reageerde niet onverdeeld enthousiast - waarschijnlijk vanwege de beperkte vraag. Wel mocht hij zelf voor een vertaling van hun methode zorgen. Om de kosten te spreiden en leraren die zich bij hun Engelstalige voorbereiding uit de naad werken tegemoet te komen, is hij op zoek naar circa zes scholen met een Engelstalige stroom waarin maatschappijleer is opgenomen. Met zeven scholen kan - zonder dat het de desbetreffende scholen uiteindelijk geld kost - een vertaling worden betaald. Het kost de scholen uiteindelijk geen geld, want na drie jaar gebruik is de investering terugverdiend via reguliere betaling voor een gehuurde methode door leerlingen.

Voor meer informatie: Ragnar Bogaert, e-mail: r.bogaert@noknok.nl

Verkiezingstournee YOU4EUROPE

De campagne voor de verkiezingen voor het Europees Parlement wordt dit jaar ondersteund door de voorlichtingstournee: YOU4EUROPE. In het kader van deze tournee worden overal in het land spel- en debaatevenementen georganiseerd, waarbij scholieren, studenten en andere burgers eerst een spel over de Europese Unie spelen en vervolgens met kandidaten voor het Europees Parlement in debat gaan over de toekomst van Europa.

De regeringsleiders zijn er op de top van december 2003 niet in geslaagd overeenstemming over een grondwet te krijgen. *Quo vadis, Europa?* Krijgen we een Europa van twee snelheden of zullen de regeringsleiders het toch nog met elkaar eens kunnen worden? De voorlichtingstournee YOU4EUROPE wordt gehouden met behulp van een spel over de Europese Unie genaamd *Eurocratie*, waarvan de regels zijn afgeleid van de ontwerpgrondwet die in juni 2003 aan de Europese Raad is aangeboden. Het ontwerp garandeert de individuele rechten van de Europese burgers, inclusief het actief en passief kiesrecht. Het belangrijkste verschil tussen de Grondwet en Eurocratie ligt erin dat het ontwerp het passief kiesrecht beperkt tot het lidmaatschap van het Europees Parlement, terwijl het spel iedere burger de kans biedt om zelf 'President van de Europese Unie' te worden. Door mee te doen met het spel leer je Europeaan te worden en de winnaars worden als 'President van de Europese Unie' uitgenodigd voor deelname aan de finale op woensdag 2 juni 2004 in Den Haag. Aan het slot van de finale bieden de deelnemers een petitie aan minister-president Balkenende aan, waarin zij hem verzoeken zich er tot het uiterste voor in te spannen dat Europa onder Nederlands voorzitter-

schap een goede grondwet krijgt. De voorlichtingstournee YOU4EUROPE wordt gehouden onder auspiciën van het Europees Platform voor het Nederlandse Onderwijs. Aan de spel- en debaatevenementen zijn geen kosten verbonden. *Eurocratie* is ook heel bruikbaar in het kader van uitwisselingen met scholen uit andere lidstaten. Het spel is voor € 41,60 plus verzendkosten bij het Europees Platform verkrijgbaar. Voor nadere inlichtingen: Jaap Hoeksma, Euroknow Amsterdam, telefoon: 020 7705562, e-mail: j.hoeksma@chello.nl, internet: www.EU-President.com.

Schooltv: 'Ontwikkelingssamenwerking'

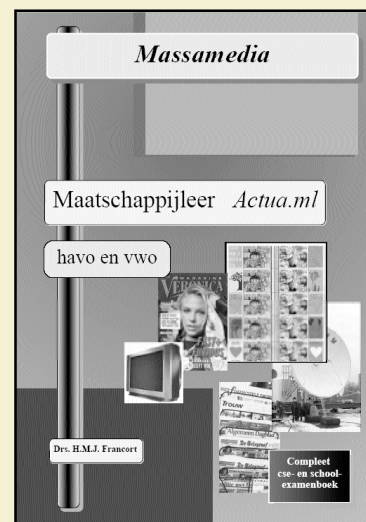

Schooltv komt met een nieuw project voor leerlingen in de hoogste klassen van havo en vwo. Het project is inzetbaar bij aardrijkskunde, economie en maatschappijleer. In drie afleveringen komen de belangrijke thema's uit het nieuwe beleid van het Ministerie van Ontwikkelingssamenwerking aan de orde: aids, onderwijs en milieu. Deze thema's staan ook centraal bij de Millenniumdoelstellingen van de Verenigde Naties. In de programma's wordt duidelijk wat er allemaal al op dit terrein is bereikt en wat nog niet. In de eerste aflevering *'Aids in Tanzania'* (maandag 8 maart, 9.15 uur) zijn de hoofdthema's Aids en de schuldenproblematiek. In Tanzania zijn twee miljoen mensen besmet met aids/HIV. Er is nauwelijks geld om medicijnen te kopen (onder andere door de schuldflossing die elk jaar betaald moet worden). Met hulp van 'Stop Aids Now!' en 'PharmAccess' worden er behandelprogramma's gestart. In de tweede aflevering *'Onderwijs in Oeganda'* (maandag 15 maart, 9.15 uur) zijn de hoofdthema's onderwijs en migratie. In Oeganda zijn door de internationale vluchtelingenorganisatie UNHCR verschillende vluchtelingenkampen (onder andere met vluchtelingen uit Soedan) opgezet. In het programma bezoekt de kijker een onderwijsproject dat jongeren met financiële hulp van de UNHCR hebben opgezet.

De laatste aflevering *'Milieu in Vietnam'* (maandag 22 maart, 9.15 uur) heeft als hoofdthema's herbebossing en CO2-handel. Nederland geeft rechtstreeks hulp aan de regering van Vietnam om het oppervlak aan bos in Vietnam weer tot de oorspronkelijke hoeveelheid hectares terug te brengen. De handel in CO2 is het gevolg van het Verdrag van Kyoto.

De driedelige serie kwam in samenwerking met het NCDO tot stand en wordt op Nederland 3 uitgezonden. Op donderdag 15 april 2004 (10.25 uur) worden de programma's achter elkaar uitgezonden. Alle scholen ontvangen voorafgaand aan de start van de serie een educatieve poster met allerlei wetenswaardige informatie en opdrachten.

Massamedia en Maatschappijleer

Begin 2004 verschenen in de havo/vwo-methode *Actua.ml* twee geheel nieuwe en actuele havo-/vwo-cse-eindexamenboeken die ook bruikbaar zijn voor het gemeenschappelijk deel van maatschappijleer, namelijk *Massamedia en Maatschappijleer, een inleiding. Benaderingswijzen, onderzoeksvaardigheden en sociale wetenschappen*, van auteur en docent maatschappijleer drs H.M.J. Francort. Het complete leer-/werkboek *Massamedia* is een boek van 144 pagina's en dekt alle examentermen met betrekking tot massamedia voor zowel havo als vwo: massamedia en cultuur; communicatie en massacommunicatie; functies van de massamedia; de pers; de omroep; de informatiemaatschappij en zijn nieuwe media; en de impact van massamedia. Het complete leer-/werkboek *Maatschappijleer, een inleiding* telt 48 pagina's en dekt de eindtermen van Domein A (Onderzoeksvaardigheden en benaderingswijzen): maatschappijleer: een inleiding op de sociale wetenschappen; bena-

deringswijzen van maatschappijleer; en onderzoek doen bij sociale wetenschappen en maatschappijleer. Dit boek is ook uitstekend te gebruiken voor het opzetten van een onderzoek bij maatschappijleer (praktische opdracht of profielwerkstuk). Het stappenschema voor het doen van een onderzoek komt uitgebreid aan bod. In beide boeken is een duidelijk onderscheid gemaakt tussen vwo en havo-stof. Beide leer-/werkboeken kennen een gevarieerde opmaak met vele functionele afbeeldingen. In de opgaven wordt onder andere gebruik gemaakt van diverse sportprenten, afbeeldingen, staafdiagrammen, krantenartikelen en is geschreven naar de laatste CEVO-eindtermen van 2002. Na elk hoofdstuk zijn er opdrachten naar aanleiding van bronnenmateriaal in stijl van het cse-eindexamen. Het materiaal wordt in de vorm van een A4-katern aangeboden. In het docentmateriaal staan de antwoorden op de opdrachten, didactische tips en in de docenthandleiding staan ook toetsen in cse-stijl. Voor meer gedetailleerde informatie en bestellingen: Actua uitgeverij, Valkseweg Oost 49, 6741 ZL Lunteren, telefoon: 0318 482210, e-mail: info@actua-uitgeverij.nl, internet: www.actua-uitgeverij.nl.

■ **Zoekboek voor docenten nu op de LBR-site**

De succesvolle LBR-brochure *Zoekboek. De Multiculturele Samenleving* voor vmbo, havo en vwo is vanaf nu in zijn geheel op de website van het LBR te vinden. De Multiculturele Samenleving is eindexamenonderwerp voor het vak maatschappijleer op zowel het vmbo, de havo als het vwo. Het aantal mogelijkheden en materialen waarmee lessen voorbereid kunnen worden over dit onderwerp is enorm. Het Zoekboek helpt docenten een keus te maken uit het grote aanbod. In het Zoekboek staan duidelijke beschrijvingen van les-, project- en andere materialen. Ze zijn

overzichtelijk op een rijtje gezet aan de hand van de volgende thema's: De Multiculturele Samenleving, Migratie, Maatschappelijke Positie Migranten, Overheidsbeleid, Racisme en Discriminatie, Vluchtelingen en Interculturele Communicatie en Intercultureel Onderwijs. Per thema worden passende websites, brochures, voorbeelden van literatuur, video's en tentoonstellingen beschreven. Verder bevat de gids tips voor het vak maatschappijleer en een overzicht van relevante organisaties.

Het Zoekboek verscheen in september 2002 en is inmiddels uitverkocht. De gids werd samengesteld door het Landelijk Bureau ter bestrijding van Rassendiscriminatie (LBR) en Parel, landelijk adviescentrum voor interculturele leermiddelen. Kijk voor het Zoekboek op www.lbr.nl/documentatie/lit_zoekboek.pdf. Voor meer informatie: Marianne Plug, tel. 010 - 201 02 01 of info@lbr.nl.

Maatschappij & Politiek

is een uitgave van Het Instituut voor Publiek en Politiek. Hierin zijn tevens opgenomen de mededelingen van de NVLM. De redactiesleden zijn in hun journalistieke werkzaamheden onafhankelijk.

Redactie

Wolter Blankert, Radboud Burgsma, Harold Drost, Hans van der Heijde, Lieke Meijs, Eelco Otger, Willem Rasing (hoofddred.), Gerard van Rossum, correspondent: Jeff Peck, New York, VS.

Eindredactie

Klazien de Vries

Vormgeving

Addy de Meester

Cartoon

Jolet Leenhouts

Druk

Drukkerij De Volharding

Uitgever

Instituut voor Publiek en Politiek, Prinsengracht 911-915 1017 KD Amsterdam telefoon 020 521 76 00 e-mail: uitgeverij@publiek-politiek.nl

Redactiesecretariaat

Instituut voor Publiek en Politiek Prinsengracht 911-915 1017 KD Amsterdam telefoon 020 521 76 00 e-mail m&p@publiek-politiek.nl

Abonnementenprijs M & P

€ 40,75 per jaar, Studenten € 35,30, scholen en instellingen € 44,90-. M & P verschijnt acht keer per jaar. Losse nummers € 5,40 (exclusief verzendkosten).

Nieuwe abonnementen

Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan na ontvangst van het abonnementsgeld. Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Beeindiging abonnement

Opzegging schriftelijk tot 1 december van het lopende abonnementsjaar.

Auteursrecht

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd zonder voorafgaande toestemming van de redactie met uitzondering van de tekst van het leerlingenmateriaal, indien dit geschiedt zonder winst oogmerk. In alle gevallen dient de bron duidelijk te worden vermeld.

Advertenties

Tarieven op aanvraag verkrijgbaar bij de uitgever, tel. 020-5217600.

Kopij en mededelingen

Bijdragen op diskette of per e-mail naar het redactiesecretariaat.

ISSN 1566-1555

PostScript-illustratie
(euro. weblogo)

Europese Scholierenverkiezingen

Hoe zou het Europees Parlement er uitzien als jongeren het voor het zeggen hadden? Het IPP organiseert bij de Europese Parlementsverkiezingen schaduwverkiezingen onder scholieren in het voortgezet onderwijs. Dit gebeurt een aantal dagen voor de echte verkiezingen. Het biedt docenten de mogelijkheid om het thema Europa heel concreet aan de orde te stellen.

Leerlingen maken kennis met de praktische kant van de democratie, een paar jaar voor zij echt aan de beurt zijn. U kunt op twee manieren meedoen: via internet (8 juni) of via stembiljetten (31 mei t/m 4 juni).

Het didactisch materiaal bij dit project bestaat uit:

- *Didactische handleiding Europa*, waarin een eenvoudige instructie van de stemprocedure met daarnaast een op maat gemaakt aantal lesopzetten voor het thema Europa en verkiezingen in de aanloop naar de verkiezingsdatum.
- *Didactische tips, opdrachten, hersenkrakers en quizzen* op de website www.scholierenverkiezingen.nl .

De deelname aan deze verkiezingen is gratis, inclusief het didactische materiaal. Voor aanmeldingen en/of meer informatie surf naar www.scholierenverkiezingen.nl of e-mail naar info@scholierenverkiezingen.nl

** In de VS heten ze Electors. Ook vrouwen kunnen Elector zijn en daarom is de vertaling 'kiesmannen' dus foutief. Ik heb die aanduiding toch maar gekozen omdat die traditioneel in Nederland wordt gebruikt. Maar in 2004 wel voor de laatste keer (hvdh).*

*** De kiesmannen nemen hun zetel in nadat 'hun' kandidaat hun staat op zijn naam heeft weten te schrijven. Maar de kiesmannen hoeven tijdens de stemming van het Electoral College niet op 'hun' kandidaat te stemmen. En soms doen ze dat ook niet! Totnogtoe zonder ingrijpend effect op het verkiezingsresultaat.*

lijke en maatschappelijke richtingen. Deze voorbereiding kan volgens ons het best gestalte krijgen door in dit profiel zowel economie als maatschappijleer-2 verplicht te stellen. Voor leerlingen die een vervolgstudie op het gebied van de sociale wetenschappen willen gaan doen, vormt dit een goede basis, maar ook studenten economie hebben baat bij enige basiskennis van de sociale wetenschappen. Ook de Wenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) vindt dat maatschappijleer als verplicht vak in E&M een vanzelfsprekendheid zou moeten zijn. In het WRR-rapport dat begin december gepubliceerd werd onder de titel Waarden, normen en de last van het gedrag wordt op pagina 221 gezegd: *'Voor de waarden- en normenthematiek is het meest voor de hand liggende aanknopingspunt het vak maatschappijleer. Het vak heeft nog steeds een lage status - vergelijk de Onderwijsraad (2002) en Veugelers (2003) - en is niet verplicht in het profiel maatschappij en economie in het voortgezet onderwijs, terwijl men dat juist daar zou verwachten.'* ■